I-317

ԱՒԵՏԱՒԲԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

2 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1915

ՀԱՏՈՐ ԿԸ. ԹԻՒ 1

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲԵՐՈՒՆ ՅԱՐԱՏԵԱՒՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՂՕԹՔ

Ա. ՅԱԿՈԲ ԷՖԷՆՏԻ ՊՕՅԱՃԵԱՆ
ՎԵՐ. ՏՈՒԹ. Հ. Ս. ՊԱՐՆԸՄ

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ
ՏՈՒԹ. Ե. Ա. ՁԷՆԻՉԵԱՆԻ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷՆ

ՀՈԳԵՒՈՐ ՆԱՄԱԿԱՆԻ
ՄԱՆԻՇԱԿ

ԳԵԴԷՕՆ ԵԻ ԵՐԵՔՇԱՐԻՒՐԸ

ԴԵՌԱՇԱՍՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ
ԱՌԻՄԻՆ ԲԵՐՆԷՆ

ՀԱՑ ԿԵԱՆՔԸ
Հ. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

ՆՈ՛ՐԸ, ՆՈ՛ՐԸ (ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՑՑՈՒԱԾ)
ԴՐ. Հ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԱԶԴ

ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՑԻ
ՓՐՈՖ. ՏՈՒԹ. ՊԱԶԻԼ ԽԱՆ

ԼՈՒՐԵՐ

Հրատարակիչ Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

ՊԱՏՊՐԻ. ՀԱՅՈՑ Ս. ՊՈՂՈՍ

اوه‌داپر هفته‌لق غزته — درسعادته بابیل هاوسده — مدیر مسؤیول صموئیول ق. هاروتیونیان

ԱՒԵՏԱԲԵՐ ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ
ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ, ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԽՄԲԱԳԻՐՆԵՐ : — Վ.եր. Հ. Ա. Ճէճիզեան, Վ.եր. Ա. Պ. Շմաւոնեան, աշխատակցութեամբ Հայ եւ Օտարազգի ծանօթ գրողներու:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ.—Թուրքիոյ համար 40 դահեկան, Ամերիկայի համար 2 տոլար, Անգլիոյ համար 8 շիլին, ուրիշ երկիրներու համար 10 Ֆրանկ: Ձեռքէ կը ծախուի հատը 40 փարայի:

ԱՒԵՏԱԲԵՐ ՄԱՆԿԱՆՑ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԴԵՌԱՏԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ. — Թուրքիոյ համար 8 դահեկան, Ամերիկայի համար 10 դահեկան:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ վերաբերեալ ամէն գրութիւն պէտք է ուղղուի Վեր. Հ. Ա. ՃԷՃԻԶԵԱՆ ի հասցէին, Պայպըլ-Հաուս, Կ. Պոլիս։

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ, ԾԱՆՈՒՑՄԱՆ և ԹԵՐԹԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ վերաբերեալ ամէն խնդրի համար պէտք է դիմել ԹԵՐԹԻՆ Հրատարակիչ Հ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ ի, Պայպըլ-Հաուս, Կոստանդնուպոլիս։

AVEDAPER AN ARMENIAN WEEKLY REVIEW

EDITORS. — Rev. H. A. Djedjizian, Rev. A. B. Schmavonian.

ANNUAL SUBSCRIPTION : Turkey Ptrs. 40: U.S. America $ 2: England 8 Shillings: Other countries Frcs. 10: – Single copies 40 Paras

AVEDAPER FOR CHILDREN, AN ARMENIAN ILLUSTRATED MONTHLY FOR BOYS AND GIRLS

ANNUAL SUBSCRIPTION : Turkey Ptrs. 8: Abroad Ptrs. 10: — $ 0.45: — Frcs. 2.20.

For Subscriptions, Advertisements etc. apply to the **Publisher H. MATTEOSIAN, Bible House, Constantinople**

1915 ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ
ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԴԱՍԱԳԻՐՔ

1915ի կիրակնօրեայ դասագիրքը պիտի հրատարակուի այս տարուան պէս։ Ջանք պիտի չխնայուի եռամսեայ հատորները աւելի օգտակար եւ չահեկան ընծայելու համար փոքրերու թէ մեծերու։

Եռամսեայ հատորները պիտի ղրկուին միայն անոնց որոնք կ'ապսպրեն և դրամը կանխիկ կը ղրկեն, կամ ժամանակին հրահանգ կու տան Մր. Փիթի որ փոխարժէքը իրենց հաշուոյն անցուի։ Ամէն ապսպրանք հասած ըլլալու է մինչեւ Նոյեմբեր 15, որպէս զի գիրքերը ղրկուին ժամանակին։

Գինն է 50 փարա (փոստի ծախքով)։ Երբ 15էն 30 հատորներ մէկ հասցէի ուղղուին, 10 առ հարիւր զեղչ պիտի ըլլայ, 31էն 100 հատորի համար 20 առ հարիւր, իսկ 100էն աւելիի համար 25 առ հարիւր։

Յանձնարարութիւնք պէտք է ղրկուին առ Հ. Մաթթէոսեան Պայպըլ Հաուս, Կ. Պոլիս։

1915Ի ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԴԱՍԵՐՈՒՆ ՈՍԿԵՂԷՆ ՀԱՄԱՐՆԵՐՈՒՆ

Քարտերը պիտի ղրկուին ուղղներուն։ 52 քարտ պարունակող մէկ տրցակը 20 փարա է, 10 տրցակը 3 դահեկան, կամ 100 տրցակը 25 դահեկան։ Այս դրամը Թղթատարի ծախքին համար է միայն։

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունվ. 8

Բերա. — Այնալը Զէշմէ. Մր. Երրորդութիւն եկեղեցի. ժամ 10 (Ը. ե.). Վ.եր. Ա. Պ. Շմաւոնեան:

Կէտիկ փաշա. — Ամերիկեան վարժարան. Լանկայի եկեղեցի. ժամ 10 (Ը. ե.). Վ.եր. Հ. Ա. Ճէճիզեան:

Պայողլ Հաուս. — Ֆինճանճըլար եոգուշու. Էմմանուէլ եկեղեցի. ժամ 10.30 (Ը. ե.). Վ.եր. Յ. Գ. Գրիգորեան:

Սկիւտար. — Ամերիկեան Գոլէճին մատուռը. ժամ 10 (Ը. ե.). Վ.եր. Տր. Ռ. Զէյմպրս:

Թասգիւղ. —ժամ 1.30 (Ը. ե.). Պատ. Բ. Պետրոսեան:

Գօզճաձը Գիւղ. — Գարբիէլեան քնակարան. ժամ 3 (Ը. ե.). Վ.եր. Մր. Զ. Թ. Բիկզ:

Ե. Բ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Գումգ Գաբու. — Միշըն Հաուս. ժամը 3.45ին (Ը. ե. Աղօթքի ժողով։

ԱՒԵՏԱԲԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ, ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ ԿԸ. — Կ. ՊՈԼԻՍ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 2, 1915 — ԹԻՒ 1

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Նոր տարւան առաջին չաբաթը չատ չտարբերիր հին տարւան վերջին չաբաթէն։

Նոր տարւան առաջին չաբաթը չատ չտարբերիր հին տարւան վերջին չաբաթէն։ Ծուն-ուարի սկիզբը աչխարհ կը գտնուի այն նոյն խրամներուն մէջ, ուր ձգեցինք զայն Դեկտեմբերի վախճանին։ Պատերազմական գեկոյցները միչտ նոյն վայրերուն չուրջ միչտ նոյն գործողութիւնները կը յիչատակեն։ Իրտի, Ռէնզի, Վէռտէօնի եւ Լոձի առջեւ, Վոժերու եւ Կարպաթեանները վրայ կը տարուբերի պայքարը, ընթերցողին համար անզգալի «յառաջխաղացութիւն»ներով։ Թուականը փոխուեցաւ, բայց պատմութիւնը անփոփոխ կը մնայ։ Այս տարի ալ Փրզեմիսլ պաչարուած է եւ Պելկրատ կը ռմբակոծուի։

Անցեալ խրամներ

Դժուար է նոյն իսկ գուչակել թէ ի՛նչ փոփոխութիւն յառաջ պիտի բերէ 1915ը ընդհանուր կացութեան մէջ։ Պատերազմը չուտով վերջացնելու յոյսերը երթալով կը պակսին յաւէտ քան կ'աւելնան։ Բերդեր կործանեցան, խրամները անտարիկ են կարծես։ Ծանուցուած յաղթանակներ հաչտութեան օրը չեն փութացներ։ Պետական մարդիկ տասը տարի կառուցու խօսքեր երին եւ այնպէս կ'երեւի թէ պիտի ստիպուին պահել իրենց խոստումը։ Սուին սուինի հանդիպեցաւ եւ բռունցք բռունցքի ու կը մնան անչարժ. ոչ ետ կրնան երթալ եւ ոչ առջ։ Ամբողջ սերունդ մը իւր չատագովուած քաղաքականութիւնն է որ փորձի ենթարկուեցաւ։ «Եթէ խաղաղութիւն կ'ուզես՝ պատերազմի պատրաստուէ,» ըսուած էր։ Ահա այն խաղաղութիւնը զոր ապահովելու համար կը պատրաստուէր Եւրոպա։

Ռուսիոյ բաղաբակրթութիւնը

Բայց տարիները զուր տեղ չէ որ կ'անցնին։ Քարոզներ եւ յորդորներ, եթէ նոյն իսկ չկրցան ցրուել բանակները, թողուցին անչուչտ ազդեցութիւն մը մտքերու եւ սրտերու վրայ։ Եւ մտքերն ու սրտերն են որ պէտք է նախ անձնատուր ըլլան եւ ոչ թէ բերդերն ու բանակները։ Բռունցքի քաղաքականութեան այս փորձը հետի է իսպառ պատանձման դատապարտել խաղաղութեան խորհուրդները։ Ընդհակառակն այս պատերազմը պիտի ծառայէ աւելի եւս հաստատելու այն հաւատքը թէ ազգերու յարաբերութեանց մէջ պէտք չէ վերջնական նկատել բանակներու եւ նաւատորմիղներու վճիռը, թէ բարոյական սկզբունքներ կան զորս կ'արժէ նկատի առնել։ Ի՛նչ օգուտ երկրի մը բանակը կատարելագործելէն, երբ այդ իսկ ջան-

քով կ'ատիպենք հակառակորդ բանակներն ալ որ կատարելագործուին նոյն չափով։ Սահմանապահ զուխներէն իրարու ոսոխացող պահակներ ծխախոտէ մը կամ թղթախաղէ մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք իրարու ժպտող դեսպաններ։ Երբ պատերազմիկները վերջացնեն իրենց գործը, խաղաղասէրներ պատերազմի պիտի ունենան թերեւս իրենց կատագոված սկզբունքները փոխելու։

Նոր խոհուրդներ եւ նոր զգացումներ

Այս փոխոխութիւնը, որուն կը վախնանք բոլոր սրտով եւ որ պիտի գայ վերջապէս, պիտի սկսի, ինչպէս ըսինք, ոչ թէ արտաքին երեւոյթներու մէջ, այլ նախ սրտերու եւ մտքերու մէջ։ Մարդոց գործառնութիւնները չեն որ հրաշքով մը նոր ձեւ պիտի առնեն Դեկտեմբերի վախճանին կամ Յունուարի սկիզբը, այլ օրէ օր, տարուէ տարի, անզգալի չափով եւ անտեսանելի աստիճաններով նոր խորհուրդներ եւ նոր զգացումներ պիտի ելլեն, մարմին առնեն ու տիրեն մտքերու եւ սրտերու վրայ։ Օր մը, ինչ փոյթ թէ ո՛ր թուականին, այդ զգացումները եւ խորհուրդները անդիմադրելի պիտի դառնան եւ այն կազմակերպութիւնները որ այսօր անպարտելի կը կոչեն ինքզինքնին՝ տեղի պիտի տան անոնց։ Այն ատեն է ահա որ պիտի յայտնուի թէ տարիներու աղօթքները եւ ջանքերը ի զուր վատնուած չեն։

Ճշմարիտ բարեկարգիչներ

Այս ճշմարտութիւնն է որ միշտ առաջնորդ եւ քաջալեր եղած է բարեկարգիչներու։ Անոնք որ կ'ուզեն անմիջական կերպով ազդել արտաքին իրաց վրայ՝ յուսախաբ կ'ըլլան չատ անգամ եւ կը լքեն ասպարէզը կրկնելով, «Ձուր ջանք եւ անօգուտ վատնում։» Ճշմարիտ բարեկարգիչներ, ընդհակառակն, իրենց ուշադրութիւնը կը կեդրոնացնեն զգացումներու եւ խորհուրդներու վրայ։ Ներքին մարդն է որ պէտք է փրկել. խորհուրդները բարձր ըլլալու են եւ զգացումները ազնիւ, որպէս զի գործերն ալ իրենց կարգին բարձր եւ ազնիւ ըլլան։ Ասով է որ կը տարբերի Ճիսուս ուրիշ չատ մը կրօնական առաջնորդներէ։ Ուրիշներ իրենց բարոյական չէնքը կառուցանել փորձեցին օրէնքներու վրայ։ «Մի սպանանիր, մի չնար, մի գողնար,» ըսին եւ կարծեցին իրենց պաշտօնը կատարած ըլլալ։ Ճիսուս տեսաւ անբարեկանութիւնը օրէնքին եւ մարգարէից, եւ փութաց լրացնել զանոնք։ «Լսած էք որ ըսուեցաւ առաջիններուն. Սպանութիւն մի ընէր, բայց ես ձեզի կ'ըսեմ. Մի՛ բարկանար։» Գործերը չեն որ պէտք է ուղղուին, այլ զգացումները։ Անոնց արտայայտումն է որ պիտի առաջնորդէ սուրբ կեանքի։

Գերագոյն նպատակը

Թող չյուսահատին ուրեմն Աստու խոնարհ հետեւողները։ Անոնց կարողութենէն վեր թուի թերեւս միակ հարուածով մը փոխել իրենց կացութիւնը արտաքին աշխարհին մէջ։ Անոնց ձայնը պիտի չմոռնայ խորհրդարաններու պատերէն ներս, եւ քանակներ իրենց արշաւանքին մէջ անտես պիտի առնեն զանոնք։ Բայց ատով կորսուած պիտի չըլլայ բարեկարգութեան գաղափարը։ Համբերատար աշխատութեամբ եւ երկար ազդեցութեամբ սրտեր պիտի գրաւուին եւ խորհուրդներ ձեւափոխուին։ Հոս ու հոն նոր զգացումներ պիտի կրկնուին եւ մարմին առնեն։ Անյողդողդ կամքով եւ աննկուն եռանդով յառաջ պիտի տարուի Աստու գործը որուն համար ըսուեցաւ.

«Ահա իմ ծառաս, զոր ընտրեցի, եւ իմ սիրելիս, որուն հաւնեցաւ իմ անձս. իմ հոգիս անոր վրայ պիտի դնեմ, եւ հեթանոսներուն իրաւունք պիտի պատմէ։ Ոչ պիտի վիճի եւ ոչ պիտի աղաղակէ, եւ ոչ մէկը պիտի լսէ անոր ձայնը հրապարակներուն մէջ։ Ջախջախուած եղէգը պիտի չփշրէ, եւ պլպլած պատրոյգը պիտի չմարէ, մինչեւ որ դատաստանը յաղթութեան հանէ։»

Այս գերագոյն նպատակին համար կը թաւալին տարիները։

ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ

Աստուծոյ անհուն ողորմութեամբ դարձեալ կ'արտօնուինք ողջունել նոր տարի մը։ 1915ը խորհրդաւոր անծանօթ մ'է դեռ մեզի համար։ Ոմանք թերեւս անտարբեր աչքով դիտեն զայն, եւ փոյթ իսկ չընեն հարցնելու թէ ի՛նչ կը բերէ ան մեզի։ Ուրիշներ ամենայոռի գուշակու-

թիւններ թերեւս ընեն այն բաներուն մասին զոր ան իր ծոցին մէջ կը կրէ։ Սակայն նոր տարիին վրայ ո՛չ անտարբերի եւ ո՛չ ալ յուեահեսի ակնարկով նայելու ենք։ Քրիստոնեան ապագային վրայ կը նայի լաւատեսի հայեցակէտէն։ Եւ այդ է ուղիղ տեսակէտը։

Արդարեւ տարին կը սկսի աղետալի պատգամներու մէջ։ Համաերոպական պատերազմին պատճառաւ անլուր աղէտներ տեղի կ'ունենան քաղաքակիրթ աշխարհի մեծ մասին մէջ։ Բայց եթէ կը հաւատանք թէ ամենակարող, ամենիմաստ եւ ամենաբարի Աստուած մը կը բազմի տիեզերքի գահին վրայ, անոր ծրագիրները պիտի իրագործուին անպատճառ, եւ անոր ծրագիրները բարի միայն կրնան ըլլալ։

Մարդիկ միշտ նեղութիւններ պիտի ունենան, բայց հաւատացեալը կրնայ անխռով սրտով համբերել, վասն զի գիտէ թէ «մեր վայրկենական թեթեւ նեղութիւնը առաւել քան զառաւել փառաց յաւիտենական գերազանցութիւնը կը գործէ մեզի։»

Արդի տագնապալի կացութիւնը թող չահաբեկէ զմեզ։ Աստուած իր անհասանելի իմաստութեամբ եւ բարութեամբ ամէն բաները բարիի գործակից պիտի ընէ։ Վստահ ըլլանք թէ նոր տարին Աստուծմէ կը ղրկուի ամենամեծ օրհնութիւններ բերելու համար թէ՛ մեզի անհատապէս եւ թէ՛ բովանդակ աշխարհի։ Եւ առնոյ համար, որոնք անկեղծութեամբ կը սիրեն օրհնութեանց մեծագոյնները իւրացնել, որոնք առաջ կը խնդրեն «Աստուծոյ թագաւորութիւնը եւ անոր արդարութիւնը,» այս տարին պիտի ըլլայ իրենց կեանքին լաւագոյն տարին։

Ամէն հաւատացեալի համար 1915 տարին օրհնաբեր պիտի ըլլայ անկասկած, վասն զի կեանքի սովորական կամ արտասովոր տագնապներն իսկ, զոր ան թերեւս պիտի բերէ մեզի, տնտեսուած են մեզ Աստուծոյ աչքի մօտ անցնելու։ Եւ եթէ մեզմէ ոմանց համար 1915ը մեր երկրային կեանքին վերջին տարին ըլլայ, եթէ ճշմարիտ հետեւողներ ենք Յիսուս Քրիստոսի, յաւիտենականութեան բոլոր դարերուն մէջ միշտ իրաւունք պիտի ունենանք նկատելու այս տարին իբր այն ամենօրհնեալ անմոռանալի տարին, որուն օրերուն մէջ մենք պանդխտաներու աւարտեցինք մեր երկրային ճամբորդութիւնը եւ հասանք մեր երկնաւոր Հօր տունը։

Սակայն մեզմէ չատեր ամենայն հաւանականութեամբ պիտի արտօնուին ապրիլ մինչեւ նոր տարիին վախճանը։ Եւ մեր պարտքն է առնել պարագայի տակ յիշել թէ կեանքի այն ուղին, որմէ պիտի անցնինք յաւաջիկայ 12 ամսուան մէջոցին, թէպէտ մեզի համար բոլորովին նոր է, բայց ի յաւիտենից ծանօթ է մեր երկնաւոր Հօր։ Աստուած իր միածին Որդին ղրկեց, որպէս զի իբրեւ մարդ անցնի մարդկային կեանքի ամբողջ երկայնքէն, եւ մեր երկրային ուղեւորութեան ամէն մէկ կէտին մէջ ըլլայ մեր ամենակարող փրկիչը, առաջնորդը եւ պահապանը։ Ան անցաւ մեր երթալիք ճամբէն, ու յաղթեց մարդկային հոգւոյն բոլոր թշնամիներուն։ Եւ այսօր մեզ է ամէն անոնց որոնք կ'ուզեն որդեգրել իր առաջնորդութիւնը, եւ պատրաստ է չնորհել անոնց ամէն օրուան համար չնորհք եւ զօրմութիւն՝ պէտք եղած ատենը իրենց օգնելու համար։

Առաքեալի խմբագրութիւնը անկեղծութեամբ կը մաղթէ որ 1915 տարին ըլլայ մեր ընթերցողներուն համար երջանիկ տարի մը։ Բացարձակապէս վստահ ենք թէ մեր այս մաղթանքը պիտի կատարուի, եւ ներկայ տարին լաւագոյն տարին պիտի ըլլայ ամէն անձի համար, որ կ'որոշէ այս տարւոյն մէջ ապրիլ իբրեւ Յիսուս Քրիստոսի խոնարհ մէկ աշակերտը։

ՍՈՒՐԲԵՐՈՒՆ ՅԱՐԱՏԵԻՈՒԹԻՒՆԸ

Բանաւոր պատճառ ունինք հաւատալու թէ մէկը, որ արդարացած եւ վերածնած է եւ որու մէջ սրբացման գործողութիւնն ալ սկսած է, մինչեւ վերջը պիտի պահուի այդ նոր կեանքին մէջ ու փրկուի վերջնապէս ու յաւիտեան։ Կամ կարելի չէ՞ արդեօք այս նոր կեանքն սկսիլ եւ ժամանակ մը չարունակելէ ետեւ դարձեալ ետ երթալ ու կորսուիլ։

Սբ. Գիրքը կը սորվեցնէ, վարձատրութիւնն ալ կը հաստատէ, թէ Աստուած մինչեւ վերջը յարատեւելու կարողութիւն կու տայ այն ամենուն որ ճշմարտապէս կը միանան ու կ'ապրին Քրիստոսի հետ։ Յիսուս իր աշակերտներուն համար կ'ըսէ, «Յաւիտեան պիտի չկորսուին, եւ ոչ ոք իմ ձեռքէս պիտի չյափշտակէ զանոնք։

իմ Հայրս որ գանոնք ինձի տուաւ, ամէնէն մեծ է, եւ մէկը չկրնար իմ Հօրս ձեռքէն յափշտակել» (Յովհ. ժ. 28, 29)։ Պօղոս վստահ է թէ Ան որ բարի գործ մը սկսաւ հաւատացեալին սրտին մէջ՝ մինչեւ Յիսուս Քրիստոսի օրը պիտի կատարէ կամ կատարելագործէ (Փիլ. Ա. 6)։ Վստահ է թէ ոչ մէկ բան կարող է ընդմարիա հաւատացեալը զատել Աստուծոյ սէրէն՝ որ Քրիստոս Յիսուս իր Տէրոջմով է (Հռով. Ը. 38, 39)։ Ըստ Պետրոսի, Քրիստոնեաները «Աստուծոյ զօրութեամբ կը պահպանուին հաւատքով այն փրկութեանը համար՝ որ պատրաստուած է վերջի ժամանակը յայտնուելու համար» (Ա. Պետ. Ա. 5)։ Յուդա իր թուղթը կը վերջացնէ փառք տալով «Անոր՝ որ կարող է ձեզ անբիծ պահել, եւ իր փառքին առջեւ անարատ կայնեցնել ցնծութիւնով» (համար 24)։

Այս եւ ուրիշ որոշ խոստումներէ եւ հաւատիքներէ զատ չատ լաւ գիտենք Սբ. Գիրքէն թէ, երբ Աստուած գործի մը կը ձեռնարկէ, անշուշտ ի գլուխ կը հանէ զայն։ Նման չէ ինք մարդոց որ, յաճախ գործի մը կը ձեռնարկեն խանդով ու արիութեամբ, բայց քիչ յետոյ կը ձանձրանան ու կը լքանեն իրենց մեծ ծրագիրները եւ բոլորովին կը մոռնան զանոնք։ Եթէ փրկութեան գործողութիւնները ի գլուխ պիտի չհանուին ուր որ միանգամ սկսած են, ինչպէս կարելի է արդարացնել Քրիստոսի չարչարանքները։ Աստուծոյ զմարդիկ փրկելու միտքին անկեղծութիւնը նկատելով, կրնայինք մենք վստահ ըլլալ թէ ան իսկապէս պիտի կատարէ իր նպատակը ամէն ճչմարիտ հաւատացեալի վրայ, մինչեւ իսկ եթէ Սբ. Գիրքը խոստումներ չպարունակէր այդ մասին։ Այս համոզումը կը զօրանայ եւ կը հաստատուի Քրիստոնէական փորձառութեամբ, որ իր անկորըստականութիւնը կ'ապացուցանէ այն համամատութեամբ, որով կ'աճի մեր մէջ։ Հաւատքը ամուր իրականութիւն կը գտնէ Աստուծոյ սիրոյն մէջ եւ գիտէ թէ յաւիտենական այդ սէրը պիտի չթողու եւ չլքանէ իր խնամքին յանձնուած ունէ հոգի, նոյն իսկ ամէնէն ուկրը։ Արդէն իսկ կատարուած յաւաջդիմութիւնը գէտ գալու յաւաջդիմութեան սոյդ խոստում է։ Ան որ մինչեւ յարդ օգնած է՝ մինչեւ վերջը պիտի օգնէ։ Աստուծոյ չնորհաց գանձերը անսպառ են։ Աստուած կատարելութենէ պակաս բանով մը գոհ չըլլար, թէեւ մենք ըլլանք։

Ճչմարիտ է թէ Սբ. Գրոց մէջ կարգ մը համարներ կան որ կարծես կը սորվեցնեն թէ կարելի է իյնալ Աստուծոյ չնորհքէն։ Տես Ղուկ. ԺԴ. 34, Ցովհ. ԺԵ. 4-6, Եբր. Զ. 4-6, Բ Պետ. Բ. 20, 21։ Այս ազդարարութիւնները կրկին նպատակ ունին։ Նախ ուղղուած են անպիսիներու որ, առանց իսկապէս ու ճշմարտապէս Քրիստոնեայ եղած ըլլալու, իրենք-զիրենք իբր այն կը նկատեն խաբուելով։ Երկրորդ սահմանուած են թոյլ չտալ որ ճչմարիտ հաւատացեալները յանձնապաստան ու անհոգ ըլլան։ Ինչպէս ցոյց տուած ենք յաճախ, լոկ անուանական, ազգային, Քրիստոնէութեան ամենամեծ վտանգներէն մին սա է որ անդարձ մարդիկ կը վարժուին իրենք-զիրենք Քրիստոնեայ եւ եկեղեցւոյ անդամ նկատել։ Սակայն այսպիսիներու չպատշաճիր յարատեւութեան հարցը։ Անոնք սկսած չեն Աստուածային կեանքը որ յարատեւին անոր մէջ։ Եթէ ուեէ կարծեցեալ Քրիստոնեաներ իյնան ու կորսուին ի վերջոյ, այդ ինքնին անվիճելի ապացոյց է թէ անոնք երբեք Քրիստոնեայ չէին արդէն։ Երբեք վերստին ծնած չէին, երբեք Աստուածային կեանք սկսած չէին եւ ուստի բնականաբար ի վիճակի չէին յարատեւել անոր մէջ։

Սակայն ճչմարիտ Քրիստոնէին համար իսկ ազդարարութիւնները պարտաւպատչաճ ու անհրաժեշտ են իրրեւ սրբացման միջոց։ Բարի հայր մը իր զաւակները կ'զգուշացնէ աչխարհի վրայ գտնուած չարութիւններէն, եւ այդ խրատները իր սիրոյն ապացոյց եւ ապահովութեան միջոց են իր զաւակներուն համար։ Ատոնք այն համեմատութեամբ որով իրենց հօրը կը հաւատան ու կը սիրեն զայն՝ պիտի զգուշանան այն բաներէն որոնց դէմ ազդարարութիւն կ'ընէ իրենց։ Արդ, Աստուծոյ զեռատի զաւակը փորձութիւններով ու չարութեամբ լեցուն աչխարհի մը մէջ դրուած է։ Մեզի դէմ իր պայքարին մէջ պիտի զարգացնէ իր բարոյական նկարագիրը։ Աստուած կ'ուզէ որ ան զգոյշ ըլլայ մեզի դէմ, նկատէ զայն մահացու թշնամի մը, որու վրայ վերջնական յաղթանակ կարելի է տանիլ մի միայն երբ իր անձնական ճիգերով գործակից ըլլայ Աստուծոյ։

Յարատեւութիւնը զոր կը վարդապետենք՝ սրբութեան յարատեւութիւն է։ Ոմանք կար-

ծած են թէ վանդալաւոր վարպապետութիւն է այս, վասն զի կարծեցին թէ կ'ուզեր ըսել որ, եթէ միանգամ զարձի գայ մէկը, ա՛լ հոգ չէ թէ ի՛նչպէս կ'ապրի այնուհետեւ, անշուշտ պիտի փրկուի ի վերջոյ։ Բայց ճշմարտութեան չարաչար խեղաթիւրում է այս։ Նորոգուած հոգին, արագօրէն թէ դանդաղօրէն, յառաջանալու է կենաց ճամբուն մէջ, որ սրբութեան ճամբան է, ապա թէ ոչ՝ անկարելի է վաստիլ թէ վերածնում տեղի ունեցած է։ Սրբացման գործողութիւնը այն մեթոտն է որով վերածնած հոգին կ'աճի։ Աստուծոյ գործն է, եւ յարատեւութեան վարդապետութիւնն է թէ Աստուած երբեք չի քակեր գայն ուր որ միանգամ սկսած է ճշմարտապէս։ Ամէն անոնք որ Աստուծոյ գաւակ եղած են նորոգ ծննդեամբ, որքան ալ դանդաղ ըլլայ իրենց աճումը, պիտի աճին ու բարգաւաճին ստուգիւ։ Թերեւս այս կեանքին մէջ չժամանեն կատարելութեան, սակայն յաւիտենականութեան ազդեցութիւնները ու պատեհութիւնները Աստուծոյ ձեռքն են եւ հոս մարդկային սրտերու մէջ սկսած չնորհոյ գործին վերջնական ելքը ստոյգ է։ Աստուած չձախողիր։ Քրիստոս իր անձին աշխատութեան պտուղը տեսնելով պիտի կշտանայ։

Նոր սարի մը թեւակոխելու պահուն կը փոքռնինք անձկութեամբ դիտել ապագան։ Ամէն կողմ ամպ ու խաւար կը տեսնենք։ Մեր ճամբան վանդալից կը թուի։ Եթէ Աստուծոյ զաւակներ ենք, վախնալու պատճառ չունինք։ Քանի՛ յառաջանանք, պիտի տեսնենք թէ ամպերուն ու խաւարին մէջեն որոնցմէ կը վախնայինք՝ Աստուծոյ գահը կը գտնուի։ Սյլակերպութեան լեռան վրայ գտնուող աչակերտներուն նման, երբ ահարկու ամպին մէջ մըտնենք, մեր աչքերը վեր պիտի ուղղենք եւ զՅիսուս միայն պիտի տեսնենք։ Նոր տարւոյ եւ ամէն տարւոյ բոլոր փորձառութիւնները սահմանուած են մեզ յառաջացնել սրբութեան չափին մէջ, ուր մինչեւ ցվերջ յարատեւելով անհուն գնդութիւնն ու գոհունակութիւնը պիտի ունենանք գիտնալու թէ Ամենակալին յաւիտենական բազուկները մեզի պաշտպան են եւ թէ պիտի չթողուն մեզ երբեք։

ՆԵՐՔԻՆ ԿԵԱՆՔ

ԱՂՕԹՔ

Բահելէա ղէղ, Տէր, ապաչխ. մեղ յոգնուիւն նայեա, հայցեմ. Պահապանէ Իսրայէլի, անդանդ մերոց լեր հովանի. օրհնա առ մեղ խաղաղութիւ, և նըշխառ անխոովաբար, զի ընդ առաւօտս կանխեսցուք օրհնել զեղեալ ընդ Հօր Հոգւով։ Գուշան փողոյն Գաբրէէլի, որ ի վերջնում փեղերի, լըռել արա ղմեղ արձանի և ալեկոծն օրէսց դառի. անդրջ վառեալ լոյս լապտերոց քոց նմասուռն հինք կուսանացն, զի ընդ փեսային ի յառաջասս հարսուռն հոգւով մտցուս ի ֆառս։

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ ՏՈՔԹ. Ե. Ա. ՃԷՃԻԶԵԱՆԻ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷՆ

Մարդ երեք տեսակ հաւատքի պէտք ունի այս կեանքին մէջ, — հաւատք Աստուծոյ վրայ, հաւատք իր ընկերը արարածներուն վրայ, եւ հաւատք իր անձին վրայ։

*** *Բարի անունը զօրութիւն մըն է զայն ունեցողին համար։ Բարի անունի մը տէր ըլլալու գիտակցութիւնը մեծ գրգիռ մը կ'ըլլայ այդ անունը անաղարտ պահելու եւ զայն աւելի բարձրացնելու։*

Բարի անունը գոհար մըն է, որով մարդիկ հիանալիօրէն կը պաշտպանուին գրպարտութեանց ամէն նետերու դէմ։

Բարի անունը զարդ մըն է, որով մարդիկ կրնան իրապէս չնորհալի ըլլալ։

Եւ այս բարի անունը այնպիսի առաքինութիւն մըն է որ կը մնայ, եւ նոյնիսկ մեր մահէն ետքը կ'անցնի, գէթ մասամբ, մեր յաջորդներուն։

*** *Մարդոց հետ մեր յարաբերութիւններուն մէջ, երբ կը ջանանք խրատի միջոցով բարի ազդեցութիւն գործել անոնց վրայ, կը նշմարենք երեք դասակարգեր.*

1. *Առդարևները, այսինքն, իրենց անձը արդար համարող Փարիսեցիները։ Առանք իսրատի պէտք չունէին, որովհետեւ արդէն չատ լաւ գիտեն այն իսրատը զոր տալ կ'ուզենք։ Թերեւս սակն սակն պէտք ըլլայ յանդիմանել զանոնք։*

2. *Մոգերը, այսինքն, անոնք որ չատ խոր-ունակ թաղուած են մեղքի ազատզուրթեան մէջ։ Սակայն համար իսրատը խոզերուն առջեւ ձգուած սուրբ բանի նման պիտի ըլլայ։ Սակայն վրայ սուրբ վարքի մը լուռ քարոզութիւնը կրնայ բարի ազդեցութիւն գործել։*

3. *Մահատորներն ու վեղատորները, այսինքն, անոնք որ խոնարհութեամբ կը զգան իրենց յանցաւոր ըլլալը։ Սիրոյ սրաբ մը բըզխած իսրատական խօսքեր կրնան պատուական եւ առատ պատուղ բերել այս տեսակ հոգի վրայ։*

*** *Հերոս, մէկ խօսքով, այն է որ իր անձը կը զոհէ ուրիշներուն համար։ Կատարեալ հերոսը Քրիստոս է։ Ան քնաւ չխորհեցաւ իր անձին վրայ։ Միշտ ապրեցաւ ուրիշներուն համար։ Եւ, ինչպէս կը պատահի այսպիսի պարագաներու մէջ, ուրիշները քնաւ չխորհեցան թէ իրենց համար զոհուող անձը երբեք պէտք կըրնար ունենալ իրենց համակրութեան կամ հոգածութեան։*

Հերոսը կու տայ եւ չպահաներ որ ստանայ։ Ուրիշներուն համար կը կռուի, եւ երբ իր անձին համար կռուիլ պէտք կ'ըլլայ, միմակ կը կռուի, վասն զի Պետրոս, Յովհաննէս եւ Յակոբոս, իր ամէնէն մօտաւոր սիրելիները, կը քնանան։

Հերոսը չխորհիր իր զոհողութեան վրայ, ոչ ալ կը վչտանայ ուրիշներուն իր վրայ չխորհելուն համար։ Հերոսին հերոսութեան չարժանութիւն է եղբայրութեան զգացում, սէր։

Այս իմաստով հերոս մարդեր չատ քիչ կան։ Աղնուասիրտ, բարեսիրտ անձեր չատ կան, բայց սակայն ամէնն ալ հերոս չեն։ Հերոսութեան բնոյթը կը պահանջէ որ քիչեր միայն հերոս ըլլան։ Ընտանիքի մը, ժողովուրդի մը, ազգի մը մէջ մէկ երկու հերոս բաւական է զոհուելու համար։ Ամբողջ մարդկութեան փրկութեան համար մէկ կատարեալ Հերոսի մը զոհուիլը բաւական եղաւ։

Ամէն մարդ պէտք է գիտնայ ճանչնալ եւ «պաչտել» հերոսը։

*** *Անհատ մը կամ ազգ մը մուրալով ճըշմարիտ յաջողութիւն չկրնար ձեռք բերել։ կատրելի է որ հարստանայ, բայց չկրնար բարձրանալ։ Ճշմարիտ յաջողութեան հասնելու միակ ճամբան է հաւատարմութեամբ աշխատիլ։ Ըրանէ՛ անոր որ աշխատութիւնը կը սիրէ եւ օրհնութիւն մը կը համարի զայն։*

*** *Շատ առաջիններ պիտի ըլլան յետին, եւ յետիններ առաջին։ Այս խօսքով անչուշտ ըսկզ չուզուիր թէ բոլոր առաջիններն յետին պիտի ըլլան եւ բոլոր յետիններն՝ առաջին։ Ցաջող ըլլալը յանցանք չէ, և ինքնած ըլլալը առաքինութիւն չէ։*

Բայց այս խօսքը կը սորվեցնէ մեզի սա մեծ ճշմարտութիւնը թէ առաջին եղողը (հոգեւոր կեանքի, ուսմունքի կամ հարստութեան մէջ) պէտք է որ իր բան մը չըլլալը զգալով ահով եւ դողով աշխատի իր վիրքը պահպանել, վասն զի եթէ հպարտանայ, իր առաջնութենէն պիտի իյնայ եւ յետին ըլլայ։ Այս խօսքը պէտք է նաեւ քաջալերութիւն ներշնչէ յետին եղողներուն, վասն զի յետինը չանքով կրնայ ըլլալ առաջին։

ԳԵԴԷՕՆ ԵՒ ԵՐԵՔՀԱՐԻՒՐԸ

(Կիրակնօրեայ Դպրոցի Դաս, Յունվ. 24)

Դատ. Ը. 1—8, 16—28

«Զօրութեամբ չէ, եւ ուժով չէ, հապա իմ Հոգւովս, կ'ըսէ զօրաց Տէրը։»

Ժողովրդին մաղումիը (Դատ. Ը. 1—8). Սկզբնապէս ցեղերէ քսաներկու հազար մարտիկներ հաւաքուեցան Գեդէօնի առաջնորդութեամբ կռուելու համար Մադիանացիներուն հետ։ Բայց Տէրը կ'ուզէ Իսրայէլի ցուցնել թէ յաղթանակը մարդկային զօրութեամբ պիտի չշահուի, այլ Աստուծոյ ապաւինելով ու անոր հնազանդելով։ Ուրիշ խօսքով, Գեդէօն լոկ պիտի չյաղթէր արշաւողի մը, այլ ժողովուրդը պիտի վերադարձնէր իր Տէրոջ, իր Աստուծոյն։ Այս ճշմարտութեամբ պիտի վճռուէր Իսրայէլի ոչ միայն նիւթական բարօրութիւնը, այլեւ անոր առ Աստուած հաւատարմութիւնը, ինչ որ աւելի կարեւոր է։ Անոր համար Գեդէօն իր մարդոց թիւը պակսեցուց՝ մերժելով այն ամէնը որ վատասիրտ էին (22,000) եւ յետոյ այն ամէնը որ ամենաժիր ու ամենագործունեայ չէին (9,700)։ Դի-

տակի է որ անոր մարդիկը սակառաթիւ են, բայց Տէրոջ օգնութեամբ պիտի չհի յաղթուիլը։

Գեդէոն կը յարձակի թշնամիին (համար 9—14)։ «Աստուծոյ սպառինէ եւ վառօդ չոր պահէ» հին առած է մեր մէջ։ Գեդէոն այս երկուքին ալ կը հաւատար։ Ընտիր զօրավարի մը նման ուզեց դիտել թշնամի բանակատեղին վիճակը։ Ուստի ինք եւ իր զինակիրը դիշերայն հոն մտան։ Եւ ահա լսեց թէ մարդ մը իր ընկերին երազ կը պատմէր (համար 9—14)։ Տեսածէն ու լսածէն համոզուած զգացուց թէ թշնամին խուճապի մատնուած էր, կը վախնար իրմէ եւ վրաստանութիւն չունէր պատերազմին ելքին վրայ։

Գեդէոնի ոգեւորիչ խօսքը (համար 15—23)։ Գեդէոն բանակատեղ վերադառնալով երեք մասի բաժնեց իր մարդիկը եւ Մադիանացիներուն վրայ յանկարծական յարձակումի մը պատրաստեց զանոնք։ Թշնամի բանակը չփոթութեան մատնուեցաւ։ Բարեկամ բարեկամը ոչնչեց եւ ամէնը փախչիլ սկսան կատարեալ անկարգութեամբ, եւ հարիւր երեսունըհինգ հազար հոգի յաղթուեցան փող, ջահ եւ սափոր կրող քանի մը մարդոցմէ։

Այս պատմութիւնն ինչո՞ւ գրուեցաւ Սբ. Գիրքին մէջ։ Ոչ թէ փառաւորելու համար զԳեդէոն, որ քաջ ու Տէրոջ հաւատարիմ հզաւ արդարեւ, այլ սորվեցնելու համար ժողովրդին թէ իր զօրութիւնը եւ երջանկութիւնը առ Աստուած հաւատարմութենէ կախեալ են։ Երեք հարիւր մարդիկ Աստուծով ըրին ինչ որ ամբողջ Իսրայէլ ոչ իսկ կրնար փորձել առանց Անոր։ Այս է այս պատմութեան միայուն դասը։ Ինչ է անոր դասը տեղային, պետական ու ազգային ներկայ պայմաններուն նկատմամբ։

Երկրպագութիւն ըրաւ. Յոհնութիւն մատոյց Աստուծոյ։ Կեա գիշերուան պահուն. Գիշերը երեք պահի կը բաժնուէր. առաջին, միջին (կէս գիշեր) եւ առաւօտեան։ Քրիստոսի ժամանակ Հռոմայեցիները չորսի կը բաժնէին գիշերը։ Գեդէոնի յարձակումը կատարուեցաւ գիշերուան ժամը 11ի եւ 12ի միջեւ։

Մնացեալ համարները կը պատմին Մադիանու երկու իշխաններուն հալածումը եւ մահը։ «Ու Գեդէոնի օրերը երկիրը քառասուն տարի հանգստացաւ» (Ը. 28)։ «Ու Յովասի որդին Գեդէոն բարի ծերութեամբ մեռաւ» (Ը. 32)։ Համառօտաբար այս է Աստուծոյ կոչը լսող ու հնազանդող մարդու մը յիշատակարանը։ Այսու ամենայնիւ Գեդէոն անդամ մը իրեն համար ըսաւ, «ես իմ հօրս ամէնէն պզտիկն եմ,» եւ «իմ աղգատոհմս Մանասէի ցեղին ամէնէն աղքատն է։» Աստուածաշունչ մը կեանքին մէջ ոչ թէ չրջավայր ու ժառանգականութիւն եւ եթէ, այլ մանաւանդ Աստուծոյ Հոգիին ներկայութիւնն է որ անոր տեղն ու դերը կ'որոշէ աշխարհի գործին մէջ։ Այս ճշմարտութեան ուրիշ լուսաբանութիւններ միաք բերէք։

Հարցումներ. 1. Ինչ կ'ըլլայ, եթէ մեր եկեղեցիներն ալ մաղուին, ինչպէս Աստուած մաղեց Գեդէոնի բանակը։ Ինչ վտանգ ունի զարհուրածներու ներկայութիւնը։ Ինչ ձեռնարկներ կը կազան, մարդոց երկու երրորդին վախկոտ եւ հարիւրէն իննսունըիններին դանդաղկոտ ըլլալուն պատճառով։

2. Հաստարակ արարքներ ու սովորութիւններ ինչպէս ի յայտ կը բերեն այսօր նկարագիրը։

3. Պատերազմի կը հանէ Աստուած։ Հին կտակարանին մէջ ինչ բաներ կան պատերազմի հանդէպ անոր դերը ցոյց տուող։ Ինչպէս պիտի կրնանք երբեք վերջ տալ պատերազմներուն։

ԴԵՌԱՀԱՍՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

ԱՌԻՄԻՆ ԲԵՐՆԷՆ

Երբ Եա կը դառնային, Յալմինիուս տաճարին մէկ փոքր օրինակը ծախու առաւ, արծաթէ ձուլուած, որպէս զի ամէն մարդ կարծէր որ իր տունը մէջ ալ աստուածուհին կը պաշտուէր, եւ հոս ալ մէկը չկասկածէր Յալվիայի Քրիստոնէութեան դարձած ըլլալը։ Կը յուսար որ, եթէ Սիսիտոնա հաւատարմութեամբ տաճարները յաճախէր ու զոհ մատուցանէր, այնատեն ամէն մարդ պիտի կարդէր որ Յալվիա իր տան եւ զաւակներուն հոգեւորովը զբաղուած ըլլալուն համար՝ կարող չէր ժամանակ գտնել ինքն ալ ընելու այդ ամէնը։

Բայց Սիսիտոնա վինքը յուսախաբ ըրաւ այդ մասին. երբեմն կը ծուլանար մինչեւ տաճարները երթալու, բայց աւելի յաճախ՝ կը նախընտրէր ուրիշ զուարճութեանց երթալ։ Վերջերս ինքզինքը բոլորովին հաճոյքի տուած էր Սիսիտոնա, անանկ որ Ցլամինիուս սկսեր էր մտահոգ դառնալ և օրանց փափաքիլ որ նչանածը գար ու ամուսնութիւնը տեղի ունենար, որպէս զի ինքը պատասխանատուութենէ ազատէր։ Իսկ երբ Սիսիտոնայի խօսեցաւ իր չափազանցութեանց մասին, օրիորդը բարկացաւ.

«Հապա ինչ ընեմ, չես ուզեր որ թատրոն երթամ, չես ուզեր որ խնճոյքի երթամ, չես ուզեր որ Ցլավիայի պէս ըլլամ...»

«Կեցիր, Սիսիտոնա,» ըսաւ Ցլամինիուս, «ես քեզի ե՞րբ ըսի որ Ցլավիայի պէս չըլլաս, եթէ անոր պէս ըլլայիր, ալ ինչ կ'ուզէի։»

«Բայց Ցլավիա Քրիստոնեայ է։»

«Գիտես որ այդ ըսել չուզեցի, չեմ ըսեր որ Հռոմի աստուածները ուրանաս, ես ուրիշ կերպերով Ցլավիայի նմանէ, ըսել ուզեցի։»

«Ալ ո՛չ Հռոմի աստուածներուն կը հաւատամ, ո՛չ ալ ուրիշ Աստուծոյ,» ըսաւ Սիսիտոնա դառնութեամբ, ու յանկարծ լալ սկսաւ։

«Ինչ եղար, մի լար, սիրտդ ցաւցնել չուզեցի,» ըսաւ Ցլամինիուս չուարած. «կարելի է քիչ մը խիստ խօսեցայ, բայց սիրտս նեղսւած է. ան է պատճառը, չատ մը բաներ կան զոր կարող չեմ Ցլավիայի յայտնել. ինչ ընելս չեմ գիտեր։»

«Ուրեմն ե՛ս, ե՛ս ալ չեմ կրնար բան մը ընել,» հարցուց Սիսիտոնա արցունքները սրբելով, «ինչ կայ։»

«Ինչ պիտի ըլլայ, այդ Քրիստոնեաները հոս ալ եկեղեցի մը ունին եղեր։ Արտեմիսի քուրմը այս վերջին մեծ հրդեհը անոնց վերագրեր է, եւ ժողովուրդն ալ անոնց դէմ գրգռուեր է։ Ահակ զատ ոսկերիչները չարունակ Քրիստոնեաներուն դէմ պանգատ ունին՝ ըսելով թէ անոնց կրօնքը իրենց արհեստին վնաս կը բերէ։ Այդ ալ չբաւեր, չարունակ մատնիչներ կու գան, այս կամ այն հարուստը Քրիստոնեայ է ըսելով կ'ամբաստանեն՝ որպէս զի այդպէսով ստակ փրցունեն անոնցմէ։»

«Իսկ գո՞ն, ո՞ր կողմը կը բանես,» հարցուց Սիսիտոնա։

«Ես չեմ կառավարիչը որ բան մը ընելու կարող ըլլամ,» ըսաւ Ցլամինիուս, «ես միայն օրէնքը ի գործ կրնամ դնել։»

«Ուրեմն կարող չե՞ս այդ խեղճ մարդոցը օգնել, այնպէ՞ս է. Եվեսոսի մէջ մէկը չկա՞յ որ այդ ընելու կարող ըլլայ։ Ցլամինիուս, իրաւ որ ճշմարտութիւն դանուելու է այնպիսի կրօնքի մը մէջ որուն հետեւորդները ամէն նեղութեան յանձնառու կ'ըլլան անոր սիրոյն համար. այնպէս չե՞ս կարծեր։» Ցլամինիուս ապշած մնաց։

«Ի՞նչ ըսել կ'ուզես, չեմ հասկնար, Սիսիտոնա,» ըսաւ ան։

«Ըսել կ'ուզեմ որ եթէ երբեք աստուած մը կայ, ան ալ աս Քրիստոնեաներուն պաշտած Աստուածն է,» պատասխանեց Սիսիտոնա՝ հատիկ հատիկ արտասանելով բառերը, ու առանց պատասխանի ոտքի ելլելու ձգից դնաց։

ԳԼՈՒԽ Ը.

Երկիւղը սկսել կը սկսի

Ցլավիա քրոջը անկողնին քովը նստած էր։ Գուրգուրանօք անոր վրայ ծռեցաւ ու փափաց, «Սիսիտոնա, գիս կը ճանչնա՞ս։» Ցլավիա տժգոյն էր ու յոգնած երկար անքնութենէն։ Այնքան ծանր հիւանդ եղեր էր Սիսիտոնա որ ժամանակ մը ապաքինման ամէն յոյս կորած էր։

«Մ՞ւր եմ,» հարցուց հիւանդը հազիւ լսելի ձայնով մը. «այո, այո, հիմա կը յիշեմ ամէն բան, ո՞րքա՜ն մնացի, աշխարհի մէջ մինա՞կ մնացի,» ու պատին դարձուց երեսը։

«Ո՛չ, քոյրիկս, մինակ չես, Ցիտուս հետդ է,» պատասխանեց Ցլավիա։

«Ես քու Աստուածդ տակաւին չեմ ճանչնար որ քեզի պէս վստահ ըլլամ։ Կղզիոսի բանտին պէս՝ գրեթէ Քրիստոնեայ եմ. տարբերութիւնը մեծ է գիտեմ, Ցլավիա. վասն զի երբ Ցլամինիուս քեզմէ երես դարձուց, դուն ինծի պէս չխենդեցար, ոչ ալ ձայնդ հանեցիր, այլ...»

«Լսէ, քոյր իմ, աւտր վրայ մի խօսիր, միայն փորձառու մէկը կրնայ հասկնալ թէ այր ու կնոջ բաժանումը ի՛նչ սոսկալի բան է, միայն փորձառուն եւ Աստուած գիտեն, Աստուած՝ որ այժ կը պարգեւէ տանելու։»

«Ցես, դուն զօրութիւն ունեցար վիշտդ տանելու, իսկ ես չե՛մ կրնար տանիլ, չե՛մ կրնար տանիլ, Ցլավիա. չափէ դուրս կը սիրեմ Կղզիոսը։»

«Իմ սիրասուն փոքրիկ քոյրս,» ըսաւ Ցլավիա Թեւովը անոր վիզը չրջանակելով ու գլուխը իր ուսին վրայ հանգչեցնելով, «Ցիտուս քու բեռդ քեզի համար սանիլ կ'ուզէ։»

«Սիրտս կ'ուզէ բանի մը վրայ հանգչիլ, ինչպէս որ գլուխս ուսիդ վրայ հանգչած է,» փսփսաց Սիսիտոնա. «երկա՜յն եղաւ այս տառապանքը, ալ ուժասպառ եղայ, լմնցայ։ Եթէ Արաեմիի արձանը գեղեցիկ եղած ըլլար, գոնէ իբր իմ մատնաւոր աստուածուհիս՝ անկէ կը մխիթարուէի. սակայն այնչափ տզեղ էր որ խորշեցայ ըլորտովին եւ յուսահատութեան մէջ այն խօսքերը ըսի Ցլամինիուսի, այն խօսքերը՝ որ ըլոր այս տառապանքիս պատճառ եղան։»

«Բայց այդ խօսքերը ճշմարիտ էին, անոնկ չէ՞,» ըսաւ Ցլավիա անձկութեամբ քրոջը նայելով. «ղղջայո՞ր Քրիստոնէից Աստուածը ընդունելուդ համար։»

«Կղզիոսի պահանջին համեմատ չեմ կրնար Հռոմի աստուածներուն դառնալ նորէն, բայց Քրիստոնեայի մը պէս կը հալածուիմ, առանց Քրիստոնեայի մը յոյսը կամ զօրութիւնը ունենալու։»

«Աստուած է մեր ապաւէնը ու զօրութիւնը տառապանքի մէջ,» ըսաւ Ցլավիա։

«Այո, բայց ես դեռ վստահ չեմ որ քու Աստուածդ իմս ալ է։»

«Բայց դուն իրն ես, Սիսիտոնա, քեզ Ան ստեղծեց ու Իր միակ Որդին ալ աչխարհ ղրկեց զքեզ փրկելու համար։ Մտիկ ըրէ, քոյր իմ, Այս բանին մէջ է սէրը, որ ոչ թէ մենք սիրեցինք զԱստուած, հապա որ Անիկա մեզ սիրեց, ու իր Որդին ղրկեց մեր մեղքերուն քաւութիւն ըլլալու։' Հաւատա այս խօսքերուն, Սիսիտոնա, Աստուծոյ խօսքերն են ասոնք եւ այսօրուան Իր մատնաւոր պատգամը՝ քեզի։ Ան կ'ուզէ որ հաւատաս եւ սիրտդ Իր վրայ հանգչի։»

«Ա՜խ, Ցլավիա, եթէ այդ հանդիսատը գըտնէի՝ ինչպէս որ դուն գտած ես, նոյն իսկ Կղոպիոսէ բաժանումիս կրնայի տոկալ։»

«Աստուած քեզի թէ՛ ոյժ եւ թէ՛ համբերութիւն կը պարգեւէ։ Ջանա մտնալ ինքզինքդ, ու թող որ Քրիստոս անցընէ քեզ կեանքիդ աս դժուար կէտէն, ինչպէս որ ես իմ փոքրիկ Ցլամինիան զրկելով՝ խորտուբորտ ուղերէն կ'անցընեմ։ Նաեւ աղօթէ Կղոդիոսի համար որ Աստուած Ինքզինքը յայտնէ անոր։»

Սիսիտոնա զարմացած քրոջը մտիկ ըրաւ, «Ուրեմն դուն Ցլամինիուսի համար կ'աղօթե՞ս,» հարցուց եւ աւելցուց, «այո, այո, վստահ եմ որ կ'աղօթես. սակայն, տես քու աղօթքի վրայ ունեցած բոլոր հաւատքովդ հանդերձ, Ցլամինիուս տակաւին Քրիստոնեաները կ'ատէ եւ դիս ալ Կղոդիոսի առջեւ ամբաստանեց։»

«Դիտես, Սիսիտոնա,» ըսաւ Ցլավիա կարմրելով, «Ցլամինիուս պարզապէս պատասխանատուութեան զգացումէն մղուած Կղոդիոսի դրեց քու մասիդ. չեմ կարծեր որ մեր հաւատքը կ'ատէ։ Նոյն իսկ մեր մեծ առաքեալն ալ սկիզբը կ'ատէր Քրիստոնէութիւնը։ Իմ Ցլամինիուս ալ օր մը պիտի ճանչնայ ճշմարտութիւնը. ես միայն կրնամ աղօթել, բայց Աստուած է որ գիտէ ամէն բանի ժամանակը։»

«Ես սա համբերութիւնը չունիմ, Ցլավիա, կ'ուզեմ որ Կղոդիոս ալ իմ վիճառած ճշմարտութիւնս գտնէ ու յետոյ միացունենք մեր կեանքերը. ըսէ, չսա՞ անձնասէ՞ր եմ։»

«Ոչ, քոյր իմ, փափաքդ չատ բնական է,» պատասխանեց Ցլավիա, «բայց կ'ուզեմ որ ջանաս խնդիրը Աստուծոյ յանձնել։ Աղօթէ Կղոդիոսի համար, բայց ձգէ որ Ան որոշէ թէ ե՛րբ յարմար է պատասխանել աղօթքիդ։ Ալ հիմա հանդչէ մտքով ալ, մարմնով ալ, թէ չէ՝ դարձեալ կը կրկնէ տենդդ. ալ մի խօսիր, ես գեղիպ քովդ կը ձգեմ, վար պիտի իջնեմ, վասն զի Ցլամինիուս ըսաւ որ ինծի ըսելիք ունէր դատարանէն դարձին, հաւանական է հիմա վարը հիւրանոցը ինծի կը սպասէ։»

Այս վերջին քանի մը ամիսները, որոնց միջոցին Ցլամինիուս եւ իր ընտանիքը Եփեսոս կը դանուէին, դժբաղդ ամիսներ եղեր էին քաղաքին համար։ Հռոմի աղէտներէն ու սովէն վերջին ալ, պատերազմը պայթեր էր կայսրութեան գլխուն, եւ այս ամէն եղածը՝ ժողովըրդեան կողմէ Քրիստոնեաներուն կը վերագրուէր Եփեսոսի մէջ։ Նեղճ կառավարիչը չէր գիտեր ինչ ընելիքը, վասն զի Արտեմիսի քուրմերը ու գուշակները չարունակ պատգամներ կը տեղացնէին, իբր թէ աստուածուհին բերնէն, Քրիստոնեաներուն դէմ։ Քանի՛ անգամ չուկային մէջ խռովութիւն ելեր էր ամբոխին մէջ, որ չարունակ «Արտեմիսն է միայն հզօրը,» կ'աղաղակէին կատաղած, այնպէս որ հազիւ Հռոմայեցի պետուորները կրցեր էին խաղաղութիւնը հաստատել՝ Հրեաներն ու քուրմերը չուկայէն դուրս ընելով։

ՆՈ՛ՐԸ, ՆՈ՛ՐԸ

(Ա.մաճուրի Հայցուած)

Երբ Հին Տարին հրաժեշտի ողջոյնն յետին
Տալով այսպէս կ'անցնի անդարձ ու յաւիտեան,
Անով յոյզեր, անով յոյսեր ալ կ'անհետին,
Բի՛ւր երազներ ալ կ'երթան ծո՛ցն անհունութեան:

Բայց նորատենչ մեր սիրտերուն խորը նորէն
Նորին կարօտն է կը վառի, կը բորբոքի,
Նո՛ր տենչանքներ կը թեւաթափեն հոն ուժգնօրէն,
Նո՛ր յոյսերով կը համակուի ամէն հոգի:

Ա.մաճուրի այս օրերուն Քեզ ալ, ով Տէր,
Նոր հայցուածով կը մօտենանք պաղատագին.
Նո՛ր, նո՛ր կ'աղաղակեն բոլոր սիրտեր,
Սուկ նոր շնորհներդ կը յագեցնեն մեր հէգ հոգին:

Ա՛խ, հին բաներ մեզ յուսախաբ հերի՛ք ընեն,
Տիեզերդ իսկ նորոգումի կը կարօտի.
Հասնէ մեզ, Տէր, հնութիւններու այս հին երկրէն,
Նոր Քանաան մը տար մեզ խինդի, ըսխումանքի:

Նո՛ր աշխարհ մը տար մեզ սիրոյ, խաղաղութեան,
Եղբայրութիւն մը տուր մեզ նոր, զերծ կեղծիքէ,
Խաբեց մեզ հին եղբայրութիւնն ընդհանրական,
Ազգերն անկեղծ սիրոյ կապով նո՛րէն զոդէ:

Հանէ հինցած ցնցոտիներն մեր հին մարդուն,
Ու նորազգեստ պըճնէ զանի բոլորովին.
Ով Նորոգող տիեզերի, նորոգէ Դուն
Մեր հնութիւնները որ չհինցանք ամենեւին:

Նո՛րը, նո՛րը, ամէն բանին նո՛րը տուր մեզ,
Նորն հոգիին, սիրտին նորը, նո՛րը կեանքին,
Նորն Հաւատքին, նորը ցոյսին, Սիրոյն՝ նոյնպէս,
Նո՛րը բոլոր բարիքներուդ ամբաւ, անգին:

Մեզ նոր գործ տուր, մեզ նոր խանդ տուր ու նոր կորով,
Վազելու նոր ասպարէզներ, մրցումներ նոր,
Նոր ուղիներ կոխտելու մեր ոտքերով,
Նոր հանգրուան մ'առաջնորդէ մեզ ամէն օր:

Նոր լոյս տուր մեզ, նոր գիտութիւն, իմաստութիւն,
Ու միտք մը նոր ըմբռնելու Քու գործերդ նոր.
Նոր աղբիւրներդ բաց գրքութեան, Սիրո՛յդ անհուն,
Մեր հոգիին այս յորդաբուխ կարօտն է խոր:

Նո՛րը, նո՛րը. մեր սիրտերուն մ'այն է հայցուած.
Նո՛րը կ'ուզենք պարգեւներուդ յոյժ բազմազան.
Եթէ կամքդ է վիճտեր իսկ տալ, գոնէ, Աստուած,
Վիճտերուն ալ նորը տուր մեզ, նո՛րը միայն:

1915 ԳՐ. Հ. ԳԱԼՕՒՍՏԵԱՆ

ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՑԻ(*)

ՓՐՈՖ. ՏՈՔԹ. ՊԱՋԻԼ ԽԱՆ

Պարսից Դեսպանատան Բժշկապետ

Խորենացիի պատմութիւնը տարբեր է մեր միւս հին պատմագիրքերէն վասն զի Մովսէս որոշ ժամանակամիջոցի վրայ չէ որ կը խօսի. ընդհանուր Հայոց պատմութիւն մը գրել կը փորձէ, հին աւեններէ մինչեւ իր ժամանակները։ Անշուշտ եթէ այսօր գրելու ըլլար այսպիսի գործ մը, անոր արտադրած հատորը ուրիշ ձեւ մը կ'ունենար։ Բայց մենք որ բոլոր նախորդներու ուսերուն վրայ եղած կը զուարճանանք դիտելով թէ անոնք մեզմէ ո՛րքան ցած են հասակով ու զարգացումով, պէտք է յիշենք իւրաքանչիւր գրողի ապրած պայմանները եւ խիստ երախտապարտ պիտի ըլլանք Խորենացիին մեզ թողած անգին գանձարանին համար։ Բաց ի Եբրայեցիներէ, ազգ մը չկայ այսօր որ իր հին պատմութենէն մեզմէ աւելի վստահելի եւ մանրամասն տեղեկութիւն ունենայ, եւ այս բոլորը կը պարտինք Խորենացիին, անոր անխոնջ աշխատութեանը, պատմաբանի տաղանդին, լայն զարգացումին եւ գրողի այն գերազոյն արհեստին որ գիտէ իր արհեստը թագուն պահել առ երեսս պարզութեան մը ներքեւ։

Բաց ի Մար Աբաս Կաթինա Ասորացիէն, զոր վերջիններէս երեւակայական վճռեցին, Խորենացի ուրիշ աղբիւրներ ալ ունէր։ Գուսանական երգեր, Երգք վիպասանաց (176), քանաւոր երգարան, Ողիւմպ քուրմ Հանուոյ (176.1), Առասպելին գիրք պատմութեան (157), «զի ի բաց բանից եւ անոճ իմն յաղագս Հայկայ եւ նմանեաց կակաչէ» (69.4)։ Ո՞վ է այս կակաչողը։ «Այժմ առ մեզ գտանին անբաւ ղրուցայ մասանց՝ մանաւանդ որ ի սեպհական ազատութեան պայազատութեանն»(11.10)։ Բղնունեաց եւ Արծրունեաց կռիւներու պատմութիւնը (38.10) Բիւզանդարանի մէջ է պտեր։ Շահեկան է գտնել թէ արդեօք ո՛ր դարու գործ է Խորենացին։ Հեղինակի խօսքերուն նայելով Մովսէս Մաշտոցի եւ Սբ. Սահակի աշակերտներէն էր եւ Հայ թադաւորութեան վերջնական աւարտումէն յետոյ «Որ ինչ առ մերով ժամանակաւս եղեալ կամ դոյզն ինչ հեռի՝ զրուցեցից քեզ անսխալ» 257, (12-13)։ Եգիպտոսէ Հռոմի եւ Աթէնքի վրայով Հայաստան վերադարձաւ՝ հոն իր պատմութիւնը աւարտելու իր ծերութեան մէջ։ «Բայց թէ ասիցէ ոք, պարտ է մեզ զասացեալսն մեծին Սահակայ ի Պարսից հրապարակախօսութեանն գրել՝ գիտասցէ, զի ոչ յատեաք ի լսելիս մեր հասեալ է բովանդակ ճշմարտութեամբ, եւ ոչ մնաք ի պատմութեանս հիւսել հաւանիմք։ Զի եւ ես եմ այր ծերացեալ եւ հիւանդոտ եւ անպարապ ի թարգմանութեանց, եւ զերազեղն միայն խոկացի, ոչ ինչ մաքրագունից պարապեալ բանից, զի եւ քո կամքդ աղաչանաց, մարդ զքեզ վարկանելով, կարեկցութեամբ մեզ հաւասարեալ, եւ ոչ, որպէս քերթողքն ասեն, մերձազաւակք եւ մօտ տասերք գոլ եւ նոյնասերմանք Աստուծոյ իւրանք» 353, 1-10։

Լեզուն տարբեր է Ագաթանգեղոսի եւ Բիւզանդացիի յատուկ ոճէն, օտար ձեւերու վրայ բառերու դարձուածքներէ զերծ է եւ ներքին փաստերուն նայելով մէկէն աւելի զրողներու հետքեր կը նշմարուին։ Ընդհանուր պատմութիւնը իրարու հետ կապած է, վարպետութեամբ ընդելուզած գործի մը նման այլեւայլ մասերը իրարու մէջ կը մտնեն առանց իրենց անկախութիւնը կորսնցնելու՝ այնպէս որ կարելի պիտի ըլլայ չատ մը պարբերութիւններ դուրս ձգել, փոփոխել, նորեր մտցնել առանց ընդհանուր պատմութեան ընթացքը խանգարելու։ Թագաւորներու եւ առնմապետներու ցուցակներ կան զոր յետադայ օրինակողներ կրնային ըստ քմայ յարմարցնել։ Ամենահին ձեռագիրը ուսոր եւերկրորդ դարու է եւ հեղինակի գարէն մինչեւ այն թուականը չատեր կրնային Խորենացիի ընդհանուր ատաղձը պահելով հանդերձ՝ անոր այսինչ կամ այնինչ մասերը փոփոխել եւ աւելցնել. ուրեմն անկարելի է ըսել թէ մեր օրինակնե՛րը ինչ յարաբերութիւն ունին բուն հեղինակի թողած պատմութեան հետ։ Մենք նոր քննադատներու քանի մը ատարկութիւնները հակիրճ ձեւով պիտի յիշենք։ Կ'ըսեն թէ Մով-

(*) *Ներկայ ուսումնասիրութիւնը կը հրատարակուի իբրեւ լրացուցիչ մաս այն յօդուածին որ նախորդ տարւոյ* **Ազեւաբերի** *Օրդ թիւին մէջ երեւցաւ։*

սէս Խորենացի մը չկայ յիշուած հինգերորդ, վեց երորդ եւ հօթերորդ դարերու ցուցակներուն մէջ, եւ թէ առաջին անգամ 925ին է որ Յովհաննէս Բ Կաթողիկոս մեր գիտցած անունով կը յիշէ Խորենացին։ Քառիէր նախ կարծեց թէ Խորենացին 460-480ի գործ էր։ Ապա Յ. Մալալայի (Jean Malalas) գրած գիրքէ մը (565) եւ յատկապէս անոր Հայերէն թարգմանութենէն մասեր դիտեց հոն։

Դարձեալ էջ 59, «ի Յետուայ գողոյ փախուցեալ՝ մեք նախարարք Բանանացւոց եկաք բնակել ասա» նախադասութիւնը փոքր ինչ փոփոխութիւնով մէջբերում մըն է Պերկոպիոսի (Procope) գործէ մը որ առաջին անգամ լոյս տեսաւ 550ին, Սբ. Սեղբեսարոսի եւ Սբ. Բարսեղի կենսագրութիւններէն ալ մասեր կան հոս հոն։ էջ 190 13 եւն. Յովսեպոսէ առած է. եւ Հերովդէսի թագման նկարագրութիւնն է։ 226. (4-10) պատմական սխալներ ունի։ 236. (16-20) սխալ են։ 306. (15-20) սխալ են։ Խորենացիի մէջ երեւի Սուրերու Վարիւէն հետքեր կան, նոյն իսկ ժ դարու Սուիդասի (Suidas) փոփոխութենէ Սոկրատի գրած գիրքէն։ Սակայն Քառիէր ինք ալ կը տեսնէ թէ կարելի չէ այսպիսի մէջբերումներու պատճառաբանական դործը ժ դարէն աւելի մեզ մօտեցնել եւ այս կէսէն վազ կ'անցնի։ Ինչ որ ասոր համար ճիշդ է՝ միւս մէջբերումներու համար ալ ինչո՞ւ ընդունելի չի պիտի ըլլայ։ Դարձեալ սխալ է Նուենէի պատմութիւնը 281։ էջ 270 պատերազմ Շապհոյ ընդ Կոստանդեայ։ 125. «Կիբրոս անցեալ ընդ Ալիւս գետ՝ քակեցէ պիւխանութիւնս։» 127. Մեհենից պատմութեանը չարքը, են. Աղաթանգեղոսի Յունաց օրինակէն առած է. 138, Արտաւազդի պիտառումը չգիտէ Խորենացին։ 144. (10-29) սխալներ կան հոս։ Արշամ Ասորերէն սեւ կը նշանակէ եւ ոչ թէ Արշամ։

Կ'ըսեն թէ Քրիստոնէութիւնը առաջին անգամ մուտք գործեց Եդեսիոյ մէջ Աբգար Թի օրով (179-216) ճիշդ 202ին, թէ Հայկի ճամբորդութիւնը Աբրահամի պատմութեան կաղապարումն է, թէ Արտաշէսի թագման հանդէսի նկարագրութիւնը Յովսեպոսէն է Հերովդէսի թագումին համար գրուած, թէ Խորենացիի պատմութիւնը Աստուածաշունչի Հայերէն յարմարացում մըն է. սակայն բոլորները մեծ մասամբ Յովսեպոսի հայրենակիցներն են՝ Եբրայեցիք ոնք Յունաց Յռանսերէն, Գերմաներէն կամ Անգլիերէն կը գրեն։ Անոնք անկողմնակալ չեն, ոչ Քրիստոնէութեան եւ ոչ ալ Հայկաբանութեան հետ առնչութիւն ունեցող խնդրոյ մը համար։

Կ'ըսուի նաեւ թէ «Եթէ քոյ Շարայի որկորն է, մեր Շերակայ ամբարքն չեն» խօսքի առնոյները չատ հին չեն կրնար ըլլալ, քանզի Շարայ նոր Պարսկերէնի մէջ շատակեր ըսել է։ Ասոր պատասխանատուիւնն ալ կը թողունք բոլոներուն վրայ։

Կ'ըսեն թէ Շարայ Պարսկերէն շատակեր է եւ յետին դարերու մէջ միայն կրնար մուտք գործել Հայաստանի մէջ։ Մենք Պարսկերէն այդպիսի բառ մը չենք յիշեր, այժմ ալ Հիւպշմանի գործն մեզ արամադրելի չէ հետազօտութիւն կատարելու համար։

Նաեւ էջ 46 Խորենացին «Պատին Արմենիան (առաջին Հայք) ունի եւ ապա երկրորդ երրորդ եւ չորրորդ Հայք. արդ առաջին Հայք տեղեակեցաւ 378-386 մէջ՝ Թէոդոսի օրով, իսկ երկրորդ, երրորդ եւ չորրորդ Հայք ճիշդ 536ին Յուստինիանի ձեռօք։ Խորենացիի յիշած Դուինեհանոս Կայսրն որ Արտաշէս Բի դէմ պատերազմեցաւ՝ հաւանօրէն Դոմնտիոս Կորբուլոն զօրավարն էր որ Ներոնի առեն կուռեցաւ Պարթեւաց թագաւորին եւ անոր Տրդատ եղբօր հետ 58-63 Ռ. Յ.։ էջմիածնէն ալ դիտեցին թէ Դաւիթ Անյաղթէն մէջբերում մը կայ Խորենացիի մէջ։ Ասոնք բոլորն ալ ճիշդ ընդունելով հանդերձ՝ միշտ կրնանք կարծել թէ հեղինակէն յետոյ յաջորդող գրիչներու յաւելումներ կամ փոփոխումներ են։ Ամէն հեղինակ կը փոփոխէ իր առաջին գրածը եւ եթէ ձեռագիրը իր մօտ մնայ քանի մը տարի առանց տպագրութեան՝ կարելի է ըսել թէ միեւնոյն նիւթի վրայ ամէն տասը տարի բոլորովին տարբեր ձեւով հատոր մը պիտի գրէ։ Իսկ երբ հատոր մը որ աղգային ընդհանուր պատմութիւն է եւ քանի մը հարիւր տարիներ փոխնիփոխ պէտք է ընդօրինակուի, դիւրին է եզրակացնել թէ ամէն օրինակող նորութիւն մը պիտի մտցնէ անոր մէջ։ Բայց ի Սուրբ Գիրքերէն՝ արեւելքի մէջ ամէն ձեռագիր փոփոխութեան կ'ենթարկուի օրինակողի ճաշակին համեմատ։ Պարսկաստանի մէջ, ուր այժմ եւս բնաիր հատորները ձեռագիրներ են, անկարելի է հին ձեռագրէ մը նոր օրինակ մը պատրաստել առանց փոփոխումի։ Ես երբեք չկրցայ նոյն

խակ իմ գրածները օրինակել եւ վիմագրել կամ տպագրել տալ առանց փոփոխումի։ Վճարուած ընդօրինակողը ինքզինք միշտ արտօնեալ կը սեպէ հոս հան իր ճաշակին համեմատ բարեփոխումներ ընել. եթէ բառ մը չհասկցաւ, իսկոյն անհետեթ նորութիւն մը կը ճարէ որ իրեն հասկնալի ըլլայ։

Մենք Խորենացիի խծբծած մասերը կրնանք գլխովին դուրս ձգել հատորէն առանց տեւէ փոփոխութիւն առաջ բերելու ընդհանուր պատմութեան անկուածին մէջ։ Եւ եթէ իսկապէս այս մասերը յետագայ գարերու հեղինակներէ առած են, կրնանք ըսել թէ անոնք ընդօրինակողներու միջարկումներ են։ Խորենացին չարք մը հատորներ ունէր իր տրամադրութեան տակ որոնք այսօր գոյութիւն չունին. կարելի չէ՞ կամ ե գարու հեղինակ մը խաբեբայ կարծել, վասն զի անոր առենի Եդեսիա կամ Մծբին քաղաքի բոլոր հատորներէն օրինակներ չենք գըտներ այսօր Եւրոպական մատենադարաններուն մէջ։ Վայրկեան մը ընդունինք թէ Խորենացին խաբեբայ մըն է եւ Փառիէրի համեմատ Թ. գարու հեղինակ մը, ան առեն պիտի հաւատանք թէ Մովսէսի նման չաղակրատ մը կրցաւ խոչոր հատոր մը գրել եւ բառ մը չըսել այն իրողութեանց վրայ որոնք 622էն ի վեր կը դառնային բոլոր Քրիստոնեայ ժողովուրդներու չուրջ, թէ Խորենացին Զուարթնոց եկեղեցի մը իր դէմը ունէր եւ երբեք բառ մը չըսաւ այդպիսի հրաշալիք մը վիմագրանելով։ Վարկածը ծիծաղաշարժ է եւ աւելի պատշաճ երազահան Իսրայէլացւոյ մը քան թէ լուրջ քաններողդ գրու գիտնականի մը։ Վերջերս ազգային համաճարակ մը մտաւ մեր մէջ Հայոց պատմութիւնը առարկայական կերպով ուսումնասիրելու, Հայ պատմագիրները բոլորովին առաքօս համարելու եւ օտարները ճշմարտախօս, արձանագրութիւններու եւ դրամներու վրայ անխախտ հաւատ մշակելու՝ մոռնալով որ արեւելքի մէջ ամէն թագաւորանոյ իր անունով դրամ կը չինէ։ Նոյն իսկ բոլոր Եւրոպայի քրիստոնեայ ազգերը մինչեւ Սալարչատովէ անցած օր «դրամ հատանէր» Պարսկաստանի Շահի անունով։ Քսաներորդ տարիի մէջ մենք մեր աչքով արձանագրութիւն մը չտեսանք որ ճշմարտութեան համեմատ ըլլար, պաշտօնական պատմագիր մը չտեսանք որ ճշմարտախօս ըլլար եւ քանի մը ձեւ դրամներ, մետալներ, եւն., եւն։ տեսած ենք որոնք ստութեան յիշատակարաններ էին։ Արդեօք հին արեւելքը ուրիշ մտայնութիւններ ունէր մեր տեսածէն եւ հին Յոյները մեր դրացիներէն աւելի բարեխիղճ էին։ Ինչ պիտի ինար արդեօք Անգլիական, Ֆրանսական, Յունական եւ Հռովմէական պատմութիւնէն, եթէ մենք այս ազգերու բուն հեղինակներուն գրածները բոլորովին մերժէինք եւ առարկայական մեթոտով անոնց պատմութիւնը գրել ուզէինք. եւ ճիշտ այս ուղղութեամբ է որ վերջերս կ'ուզեն վարուիլ մեր պատմութեան հետ։

(Մնացեալը յաջորդ անգամ)

Ա. ՅԱԿՈԲ ԷՖԷՆՏԻ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

ՎԵՐ. ՏՈՔԹ. Հ. Ս. ՊԱՐՆԸՄ

Երբ Կ. պոլիս եկայ 1884 տարւոյն վերջերը, Աւետարերի խմբագրական պաշտօնն առանձնեալու, թերթը ուրիշ տպարանի մը մէջ կը տպուէր։ Տպագրական յանձնախումբին անդամներուն թելադրութեամբ 1885ի սկիզբը գործը Պօյաճեան էֆ.ի յանձնուեցաւ, եւ թերթը անոր տպարանէն ելաւ իմ խմբագրութեանս բոլոր տարիներու միջոցին, ինչպէս նաեւ այն կարճ միջոցին երբ խմբագիր էր ողբացեալ Մր. Ալէն։ Ամբողջ ժամանակամիջոցը եղաւ 28 տարի։ Պօյաճեան էֆ.ի հետ իմ ունեցած այս երկար ընկերակցութիւնս է պատճառ որ թերթին արդի խմբագրութիւնը հրաւիրեց զիս գրել մեր վաճառեալ բարեկամին վրայ, հրաւէր՝ զոր ուրախութեամբ ընդունեցի։

Պօյաճեան էֆ. կը պատկանէր գերդաստանի մը, որ երեւելի տեղ մը գրաւած է Հայ Աւետարանական հասարակութեան մէջ։ Ընտանիքը կը բաղկանար երկու եղբայրներէ եւ երկու քոյրերէ։ 1852ին երկու եղբայրները եւ երէց քոյրը մեկնեցան իրենց Տիգրանակերտի տունէն դէպ ի Կ. պոլիս, եղբայրները Պէպէքի ձեռնարկը մանելու, որու անօրէնն էր Տր. Համլին, եւ քոյրը՝ աշակերտելու համար Սասպիւղի մէջ աղջկանց համար նոր բացուած դպրոցին։ Տարի մը յետոյ կրտսեր քոյրն ալ եկաւ նոյն դպրոցը։ Երիցագոյն եղբայրը, Վեր. Թովմաս Պօյաճեան, չատ տարիներ հովուական պաշտօն վարեց Տիգրանակերտի մէջ եւ անոր պաշտօնա-

վարուքեան միջոցին եկեղեցւոյ չքեղ չենք մը կառուցուեցաւ։ Վերջերը Անգլիական փոխհիւպատոս եղաւ ի Տիգրանակերտ, եւ ամառները կ'անցընէր Խարբերդի մէջ, ուր մեռաւ 1894ին։ Երէց քոյրը ամուսնացաւ Վեր. Մարտիրոս Շմաւոնեանի հետ, որ, երբ յօդուածագիրս Խարբերդ գնաց 47 տարի առաջ, գրեթէ եպիսկոպոսն էր այդ կողմերուն. ամէնը անոր կը նայէին եւ բոլոր գեղաւոր հովիւները եւ քարոզիչները կը սիրէին զանիկա, եւ ինչպէս անոր վրայ սքանչացողներէն մին ըսաւ ինծի, ան «Թուրքիոյ Բողոքական հաստարակութեան մէջ ամէնէն օգտակար մարդն» էր։ Վեր. Մ. Շմաւոնեան իր հովուական վերջին պաշտօնը վարեց Կ. պոլիս, ուր մեռաւ 1892ին։ Տիկին Շմաւոնեան ալ կարեւոր գործ կատարած է թէ՛ իբրեւ երիցուհի եւ թէ՛ իբրեւ գրող։ Աւետարերի տարեց ընթերցողները պիտի յիշեն Վեր. Մ. Շմաւոնեանի այն չահեկան կենսագրականը, զոր Տիկին Շմաւոնեան գրեց, եւ որ չարուեցաւ նակուեցաւ մեր թերթին կարգ մը թիւերուն մէջ։ Տիկին Շմաւոնեան բաւական թուով երգեր ալ գրած է Աւետ. Հայոց եկեղեցիներուն մէջ գործածուած երգարանին համար։

Պօյաճեան էֆ.ի կրտսեր քոյրը ամուսնացաւ Թովմաս Տաղլեանի հետ, որ ժամանակ մը քարոզիչ էր, բայց վերջերը եւ շատ տարիներ գործեց իբրեւ բժիշկ՝ Ամասիայի մէջ։ Անոր որդիներէն մէկը երաժշտութեան փրոֆէսոր է Սանթոլիա Քոլէճին մէջ ի Մարսուան։

Բիւզանդիոն Պօյաճեան էֆ.ի վրայ հրատարակեց երկար յօդուած մը, որուն մէջ կ'ըսուի թէ ան ծնած է 1835ին։ Հանգուցեալին քրոջ յայտարարութեան համեմատ այդ թուականը բոլորովին ճիշդ չէ։ Պօյաճեան էֆ. ծնած է 1836ին եւ նոր լմնցուցած էր 78րդ տարիքը։ Պօյաճեան էֆ. իր ուսմունքն ի Պէյրէք աւարտեց 1854ին, Ռուսիւթուրք պատերազմին ծագումէն առաջ։ Անգլիերէնի ծանօթութիւնը, զոր ստացած էր դպրոցին մէջ, ինչպէս իր դասընկերներուն՝ նմանապէս իրեն ալ միջոց եղաւ որ կարող ըլլայ գործ գտնել իբրեւ թարգման Անգլիական բանակին մէջ։ Սրիմ մնայ մինչեւ 1856, իր գործը այդ ժամանակի վերջին մասին միջոցին բանակին մէջ կարկանդակ, եւն. ծախել էր։ Թէ իր նախնական ծրագիրները ի՛նչ էին իր կեանքի գործին համար, չենք գիտեր։ Բայց Ռուսիայէ վերադառնալէն չուտ առաջ տեսաւ Կ. պոլիս բերուած առաջին պլանաճեւ մամուլին գործելը, եւ այդ գործիքէն այնքան ազդուեցաւ որ որոշեց տպագրիչ ըլլալ։ Ամերիկացւոց հետ իր ընկերակցութիւնը եւ Տր. Համլինի վրայ ունեցած իր հիացումը, զինք առաջնորդեցին որոշելու Ամերիկա երթալ, եւ ոչ ուրիչ տեղ, իր ընտրած արհեստը սորվելու համար։ Հոն տպարան մը մտաւ, պայմանաւ որ գործը կատարելապէս սորվէր երկու տարուան մէջ։ Այդ ժամանակին լրանալուն, 1859ին, վերադարձաւ Կ. պոլիս, եւ այդ թուականէն սկսեալ տպագրութիւնը իր կեանքին գլխաւոր գործն եղաւ։

Պօյաճեան էֆ.ի Ամերիկայէ վերադառնալէն քիչ ետք Ամէթա Վէֆիզ պէյ (յետոյ՝ փաշա,) անոր յանձնեց կառավարութեան տպարանին բարեկարգման եւ զարգացման գործը, եւ այս նպատակաւ հանդուցեալը Ամերիկայէ մեքենաներ ապսպրեց։ Ազդեցիկ բարեկամներ ունէր ան, եւ գործը յաջողութեան մէջ էր։ Մինչ կը շարունակուէր տպարանի գործը, որ իր գլխաւոր գործն էր, ելեկտրական մեքենաներու եւ ուրիշ բաներու գործով ալ զբաղեցաւ։ Պօյաճեան էֆ.ի միջոցովն էր որ ծովային նախարարը 1876ին Ամերիկայէ ականներ ապսպրեց Տարտանէլի եւ Վոսփորի պաշտպանութեան համար։

Տպագրութեան այս գործը սակայն քանի մը տարի միայն տեւեց, բայց 1872ին Պօյաճեան էֆ. հաստատուեցաւ Պայազիտ Հասուի մէջ, ուր իր մամուլները կը գործէին, մինչեւ անցեալ տարի, երբ ինք այլեւս անկարող էր շարունակել իր գործը։ Ան էր որ տպագրեց կառավարութեան հանած թղթադրամը վերջին Ռուսիւթուրք պատերազմին միջոցին, կատարեց նաեւ տպագրական ուրիշ գործեր, եւ յոյժ հետաքրքրութիւն ունեցած էինք իր հետ, իր գործը գրեթէ բոլորովին Ամերիկեան Առաքելութեան եւ Աստուածաշունչի Ընկերութիւններուն համար էր։ Եղան ժամանակներ երբ անոր տպարանին սրահներուն մէջ կը շարուէին Արաբերէն, Հայերէն, Յունարէն, Գուլկարերէն, Լատիներէն եւ Եբրայեցերէն տառեր։

Յունիս 1889 Պօյաճեան էֆ. Բողոքական Ազգապետ ընտրուեցաւ։ Ազգապետի այս պաշտօնը հաստատուեցաւ այն ատեն երբ Բո-

ղօքականները ճանչցուեցան իբրեւ ուրոյն հաստարակութիւն։ Բողոքական հաստարակութեան համար հարկ էր ունենալ կառավարութենէն ճանչցուած պետ մը, եւ փափաքելի համարուեցաւ որ այս պետը աշխարհական մը ըլլայ։ Բողոքականներուն համոզումը այն էր թէ եկեղեցական մը պարտի բոլոր իր ժամանակը եւ մտածումը տալ իր պաշտօնին հոգեւոր պարտականութիւններուն, եւ թէ անոր իբրեւ հոգեւոր առաջնորդ եւ օգնական ունեցած ազդեցութիւնը պիտի վնասուի, եթէ ան քաղաքական պաշտօն ալ ստանձնելու ըլլայ։ Մինչեւ ներկայ ժամանակս չորս անձինք Բողոքականաց Ազգապետի պաշտօնը վարած են։ Առնց առաջինն էր Ստեփան Սերոբեան էֆ. որ պաշտօնավարեց 1850էն մինչեւ իր մահը 1865, երկրորդը՝ Դաւթաս Տաւուտ էֆ. որ ընտրուեցաւ 1865ին եւ հրաժարեցաւ, երրորդը՝ Յակոբ էֆ. Մատթէոսեան որ ընտրուեցաւ 1868ին եւ հրաժարեցաւ 1884ին։ Անոր յաջորդեց Յակոբ էֆ. Պոյաճեան 1889ին եւ պաշտօնավարեց մինչեւ իր մահը։ Բիւզանդիոնի յօդուածագիրը զոհ գացած է թիւրիմացութեան մը, որով քանի մը սխալ բաներ կը գրէ անոր ազգապետական պաշտօնին կարգուելուն նկատմամբ։ Մին սա է, իբր թէ միսիոնարները հակառակած ըլլան Փրոֆ. Ճէճիզեանի Ազգապետ կարգուելուն, եւ թէ անոնց ընծայած քաջալերութեամբն էր որ Պոյաճեան էֆ. հետամուտ եղաւ այդ պաշտօնին։ Միսիոնարները սոյն խնդրին մէջ ոեւէ դեր չունեցան ո՛չ ուղղակի ո՛չ անուղղակի։ Անոնց նպատակը զոր անկեղծօրէն կը յայտնեն, եղած է այսպիսի բաները բոլորովին իրենց բնիկ եղբարց ձեռքերուն յանձնել, եւ առնակնակ մը եղաւ ինծի, ինչպէս ատրակոյս չունիմ, նաեւ իմ ընկերներուս, երբ իմացանք թէ Պոյաճեան էֆ. Ազգապետ կարգուեր է։

Դալով Պոյաճեան էֆ.ի վարչութեան իմաստութեան եւ ազդեցութեան, յօդուածագիրս այդ մասին խօսելու այնքան ձեռնհաս չէ որքան Հայ Բողոքական հաստարակութեան անդամները։ Բայց վստահաբար կրնանք ըսել թէ Բիւզանդիոնի թղթակիցը ինչ ինչ մանրամասնութեանց մէջ անիրաւութիւն կ'ընէ մեր վաստճանեալ բարեկամին հանդէպ։ Անիրաւութիւն է վանիկա ներկայացնել իբրեւ դործիք միսիոնարաց։ Մեր անոր հետ ունեցած յարաբերութիւնը թիւնը գործի յարաբերութիւն էր միայն։ Շատ տարիներ Աւետարերը տպեց, եւ մեր չատ գիրքերուն եւ տետրակներուն հրատարակութեան գործերն ըրաւ, բայց երբ տեսանք թէ գործը կրնայ կատարուիլ լաւագոյն պայմաններով ուրիշ տպագրիչի մը միջոցաւ, մեր գործը այդ անձին յանձնեցինք։ Իսկ այն անհեթեթ դատափարին մասին թէ միսիոնարները կ'ուզեն Բողոքական հաստարակութիւնները տակար պահել, բան մը պիտի չգրենք հոս, վասն զի այս յօդուածին նպատակէն դուրս է այդ խնդրով զբաղիլ։

Լիովին կը հաւատանք թէ Բիւզանդիոնի թղթակիցը կ'անիրաւէ նաեւ Պոյաճեան էֆ.ն երբ կ'ամբաստանէ զայն թէ պատճառ եղած է Բերայի եւ Կէտիկփաշայի եկեղեցիներուն չինութեան հրովարտակներուն առման յապաղելուն։ Բերայի եկեղեցւոյն չինութեան յապաղելուն պատճառն էր մասամբ՝ եկեղեցւոյն համար յարմարագոյն տեղւոյ մը ընտրութեան մասին Բերայի Բողոքական հաստարակութեան մէջ գաղափարներու տարբերութիւնը։ Եւ մենք պիտենք թէ հրովարտակը ձեռք բերելու համար Պոյաճեան էֆ. դիւանագիտական ազդեցութիւն ունէր իր կռնակը, բայց ամէն բան ի զուր։ Եւ մինչ Համիտեան բէժիմը կը չարունակէր, կը տարակուսինք թէ ոեւէ մէկը կարող պիտի ըլլար կէտիկփաշայի եկեղեցւոյն կառուցման հրամանը ձեռք բերել։

Խօսելով Պոյաճեան էֆ.ի վերջնագոյն տարիներուն վրայ, պէտք է յիշենք թէ անոր նիւթական վիճակը այլեւս չէր այնպէս ինչպէս եղած էր անոր առոյգ հասակի օրերուն մէջ։ Երբ դրամ ունէր, առատաձեռնօրէն կը ծախսէր զայն, ինչպէս ըրաւ, օրինակի համար, երբ Հայ Բողոքականաց գերեզմանատան պատերը չինեց։ Իր ազգապետական գիրքը իրեն չահու աղբիւր մը չէր, այլ մանաւանդ իր անձնական գրամէն կը ծախսէր այդ պաշտօնը պահելու համար։

Հիմա որ Պոյաճեան էֆ. բաժնուած է մեզմէ, յիշենք անոր ազնիւ յատկութիւնները։ Անոր հետ իմ տունտեղիներս միշտ հաճելի եղած էին։ Ջանիկա միշտ գտած եմ քաղաքավար եւ փափկանկատ։ Իր կեանքին ընթացքին չատ փորձանքներու եւ դրկումներու ենթարկուեցաւ։ Կինը մեռաւ իբր 40 տարի առաջ։ Իր երիցագոյն զաւակը, որ մօրը մահէն հազը տանը հոդը տանձնած էր, հիւծախտի զոհ գնաց։

Միւս երեք դասարերէն որոնք ամուսնացան՝ երկուքը մնան, եւ միայն մէկը կ'ապրի Անգղիա։ Երկու սրդիները Ամերիկա կը դանուին, եւ այսպէս անոր զաւակներէն ոչ մէկը հոս էր որ ծերութեան տարիներուն մէջ մխիթարութիւն ըլլար անոր։ Կորսնցուց իր սիրտը իրեւ հասուստ մէկը, եւ այս աշխարհիս առացուածներէն քիչ բան թողուց իր հաւերը։ Բարեբաղդաբար քեռորդին, Արչակ էֆ. Շմաւոնեան, հիւրընկալեց դանիկա իր տան մէջ, ուր չրջապատուեցաւ սիրալիր եւ հանգստաւէտ մթնոլորտով մը։ Եւ անոր ընտանիքին վկայութիւնը սա է թէ ան իր վերջին տարիներու ակարութիւններն ու ցաւերը կը կրէր առանց տրտունջի եւ դանգատներու։

Մեր կարեկցութիւնը կ'ուզենք արտայայտել հանպատրաստին ազգականներուն եւ բարեկամներուն որոնք կ'ողբան իրենց կորուստը։ Եւ կը յուսանք Պօյաճեան էֆ.ի համար, ինչ որ կը յուսանք մեզի համար ալ, թէ անոր բարի գործերը պիտի երթան անոր հետեւէն, եւ թէ անոր սխալներն ու թերացումները պիտի ներուին ու մոռցուին։

ՀՈԳԵՒՈՐ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

3.

Արիւն—Արցունք

Սիրելի Շուշան,

Կը ջանամ թօթափել պատերազմի մղձաւանջը. կը սթափիմ «Արիւն, Արիւն, Արիւն» ազաղակելով։ Ու հեռաւոր արձագանգ մը, կարծես իբր պատասխան, կը հեծեծէր «Արցո՛ւնք, Արցո՛ւնք, Արցո՛ւնք։»

Ուժասպառ կը մնամ պահ մը անշարժ։ Լոյսը կը կազդուրէ զիս տակաւ։ Կը ծնրադրեմ։

Հրեշտակ մըն է անշուշտ որ յուշիկ ու մեղմ կը հծծէ ականջիս։ «Մի վհատիր, եւ՛լ կանգնէ։ Այրերու Արիւնը պիտի մկրտէ երկիրը։ Կիներու Արցունքը պիտի օծէ մարդկութիւնը։»

Ու քանի խորհիմ այս խորհրդաւոր յայտնութեան վրայ, հետզհետէ կը կազդուրուի հոգիս։ Մեծ գործեր արիւնով ու արցունքով կատարուած են։ Պատմութեան էջերը արենագոյն չրջանակուած են։ Քաղաքակրթութեան դիցուհին, լուսաւորութեան ջահը ձեռքը բռնած, բայց ոտքերը արիւնի ճահպալիքներու մէջ, խազացած է յառաջ։ Վերածնութիւն, բարեկարգութիւն՝ Արիւն-Արցունքի չրջաններ են։ Արդ այս ամէնի հեղեղէն ինչ մեծ փառք ու Բարիք պիտի ուղան արդիօք։

Կը դղամ, Շուշան, անարատ հոգիդ պիտի բողոքէ անմեղներու արիւնին համար։ Բարին Աստուած ինչպէս կը հանդուրժէ պիտել վերջին Արիւն-Արցունքի այս Աբարութիւնը։ Արիւնը կը յորդէ։ Արցունքը կը ծուխանայ։ Մեր աչքերը, արիւն-արցունքով ծանրացած, ա՛լ ուժ չունին վեր նայելու։

Արդարեւ, կարելի չէ չյուզուիլ։ Անգուսպ հոսանք մը կ'ողողէ մեր բիւրերը ու կը պղտորէ տեսութիւնը։ Չխռովինք սակայն, սիրելիս։ Չափաւորենք մեր յուզումը, խելամտելով թէ

«Գաղտնի իմաստութեամբ Աստուած
Հրաշքներ կը կատարէ։»

Արիւնը՝ քաւութեան խորհրդանչանն է ու Ձոհը՝ փրկութեան պայման։ Աստուածային սկզբունք մըն է այս որ չկրնար արդար չըլլալ, քանի որ Չարիքը հետեւանք է մեղքին։ Ու զոհերը պէտք է որ անմեղ ըլլան։ Անարատ արիւնը կրնայ մաքրել մեղքին արատը։ Ձոհը հարկ մըն է զոր Սէրը կը մատուցանէ Արդարութեան։

Սրբազան Մատեանին էջերը, Հին Տեստամենտի նախաձեռնութեան ոգեկիզէն մինչեւ Գողգոթայի Պատարագը, կը հաստատեն, կը չեշտեն սա պատգամը թէ «Առանց արիւն թափելու քաւութիւն չըլլար։» Աստուծոյ Թառնուկը եւ կաւնուիրագործեց այս սկզբունքը։ Գողգոթան քաւարան եղաւ։ Արդարութիւն եւ Ողորմութիւն համբուրուեցան։

Սրբէ արցունքդ, սիրելի Շուշան, ա՛ւ դիր խորհրդաւոր այդ Յայտնութեան։ «Արիւնը կը մկրտէ, Արցունքը կ'օծէ։» Մարդկութիւնը քաւութեան պէտք ունի։ Մոլեգնեալ մեղքեր ծռվածաւալ արիւնով կրնան քաւուիլ։ Արդ, այրերը արիւն կը թափեն, կիները՝ արցունք։ Արցունքը՝ Զղջումն է, Արիւնը՝ Քաւութիւն։

Չե՞ս հաւատար, քոյր իմ, թէ Նոր Մարդկութիւն մը պիտի ծնի այս ահաւոր Երկունքէն։

Քոյր միշտ սիրով
ՄԱՆԻՇԱԿ

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ

Հ. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

Կարդապահութեան եւ տիպիկոնի պակասութիւնը մեր մէջ հետզհետէ զգալի հանգամանք կ'առնէ վերջերս։ Այս երեւոյթը մեծ պատերազմէն ետքը այս տեսակէտով օգտուելու չափ խելահասութիւն ունենալու տեղ, կարծես թէ մեր հասարակական գործիչները զիրար կը գերազանցեն ցաւալի բացառութիւններ կազմելու համար։ Սմէնէն ցաւալին երեւոյթը սակայն այսպիսի կարգապահական զեղծումներ գործողներուն մամլոյ կողմէ արուած անուղղակի պաշտպանութիւնն է, որովհետեւ մեր մամուլը գժբախտաբար այս տեսակէտով երբեք զօրավիգ չեղաւ ազգային իշխանութեանց, եւ կուսակցութիւններ եւ անհատներ գանուեցան միշտ, որոնք վարչութեան կողմէ ձեռք առնուած կարգապահական միջոցները միշտ ամբաստանելու գաւազանները ձեռքերնին առնելով։ Իրաւ է թէ ազգ. իշխանութիւնք որոշ կանոնագրի մը կամ օրէնքի համաձայն գործէ չվարուեցան բոլոր հասարակական պաշտօնեաներուն հանդէպ, բայց երբ առիթ մը ներկայացաւ կարգապահական որեւէ խիստ վճիռ մը տալու, անոնք անմիջապէս ենթարկուեցան չհակիրհներու կողմէ եղած յարձակումներուն։

Վերջին չարաթներու կարգ մը դէպքերը այս տեսակէտով խիստ ուշագրաւ են եւ ցաւալիօրէն կը պարզեն կարգապահութեան պակասը մեր մէջ։ Պէտք է հասկնանք այս առանց տիպիկոնի մենք բացարձակապէս անկարող ենք մեր որեւէ մէկ հաստատութիւնը վարել։ Այս տեսակէտով մանաւանդ՝ մենք չատ օգտակար կը գտնենք զինուորական ծառայութիւնը, ուրուն շնորհիւ մերիները որոշ չափով ենթակայ կ'ըլլան խիստ տիպիկոնի մը, որ հետզհետէ ընդհանրանալով ազգային նկարագրին մէջ կը մտնէ։ Մեր ամէնէն խոշոր ազգային նկարագրի ծանօթ թերութիւններէն մէկն ալ սակայն մեր սեփական կազմակերպութիւնները արհամարհել եւ վարկաբեկելն է, փոխանակ անոնց ուժովնալուն եւ զօրանալուն նպաստելու։ Բնական է թէ մեր բոլոր հաստատութիւնները կը զեկավարուին այսօր պատուական պաշտօնեաներով, որոնք իրենց գործէ ազատ ժամանակին մէկ մասը կը նուիրեն ազգային գործերուն, որեւէ կերպով օգտակար ըլլալու համար։ Իրաւ է թէ ամենակատարեալ պաշտօնեաներէ միշտ հաչիւ պահանջելու իրաւունք կ'ունենայ ազգային ներկայացուցչական մարմին մը ամէն տեսակ հաստատութեանց երկիրներու մէջ, սակայն պատուական պաշտօնեաներ ստացողներուն ալ բարոյական պատասխանատուութիւնը հաւասարապէս մեծ է։ Մեր արդի վիճակը նկատի առնելով մեր մէջ ցայժմ սիրող մտայնութիւնը փոխելու հարկին տակ կը գտնուինք։ Պատուական պաշտօնեաները պէտք չէ ո՛չ անձնական գանազան նկատումներով կամ համբաւ չտնելու տենչով եւ ոչ ալ իրենց երածն իբր մեծ ծառայութիւն նկատելով պաշտօնի ձեռնարկեն, այլ պէտք է իրենց ստանձնած գործը խղճի մաօք կատարեն պարտականութեան կատարեալ գիտակցութեամբ։

Մինչեւ որ ազգային որեւէ պաշտօն ստանձնողները այս մտայնութիւնը չունենան, մեր ազգային գործերը արդիւնաբեր չրջանի մը մէջ չեն մտներ։

Բարեգործական կրթական եւ վարչական բոլոր հաստատութիւնները միեւնոյն որ ենթակայ չըլլան խիստ կարգապահութեան մը, անհնարին է որ անոնք յառաջդիմեն։ Գժբախտաբար ներկայ պատերազմը արգելք եղաւ Պատրիարքարանի կազմակերպութեան։ Բայց ամէն Հայ անհատ՝ այսուհետեւ մանաւանդ՝ խիստ կարգապահութեան մը ջատագով ըլլալը իրեն նուիրական պարտք մը պէտք է համարի, քանի որ այսպիսի կազմակերպութեամբ է որ նոյն իսկ տկար ազգեր դրական ոյժ մը ներկայացնելու վիճակին կը հասնին։ Եթէ մեր ներքին վերանորոգութեան համար գոնէ մեր Թուրք հայրենակիցներէն տիպիկոնի օգտակարութիւնը հասկնալու եւ մեր մէջ ներմուծելու չափ փորձառութիւն մը ձեռք բերենք, գարձեալ մեծ օգուտ մը տեսած պիտի ըլլանք։ Շատ բաղձալի էր որ կարգապահական նորանոր կանոնագրութիւններով մեր ազգային մարմիններուն եւ պաշտօնեաներուն իրաւունքի եւ պարտականութեան սահմանները որոշ կերպով սահմանուէին։ Գժբախտաբար Սահմանադրութիւնը միմիայն ընդհանուր վիճերով կ'որոշէ այս իրաւասութիւնը եւ այն ալ չատ անորոշ կերպով։ Այսպէս օրինակ՝ Պատրիարքարանի այլեւայլ մարմիններուն եւ անոնց ենթակայ մարմիններուն

իրաւասութիւնը այնքան անորոշ է որ կարելի չէ յաճախ առանց քմահաճ մեկնութեան պարզ իմաստ մը հանել Սահմանադրութեան սրամադրութիւններէն կամ եղած կանոնադրերէն։ Ուսումնական Խորհուրդը, որ այժմ կազմական կանոնադրով կ'վարի, կը յուսանք թէ մասնաւոր ուշադրութիւն կը դարձնէ կազմակերպական այս խնդրին, որպէսզի ամէն մարմնի իրաւասութեան սահմանները յստակորէն։ Նոյնը կը մաղթենք մեր ազգային բոլոր մարմիններուն համար վարչական քաոսին վերջ մը տալու համար։

ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՄԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Վիեննա (պաշտօնական), Դեկ. 23. Կարպաթեաններու մէջ գործողութիւնները նպաստաւոր ընթացք մը ունին։ Լաթորցայի հովտին մէջ Վալոցի (Վալովէց) մօտ Ռուս յարձակում մը հետզհետէ։ Լաթորցայի վերին հովտին մէջ երէկ 300 Ռուս գերի վարեցինք Ցէնիվէս-Վոլկիի մօտ եւ չարունակեցինք մեր արշաւանքը։ Լուբքովի կրճին հիւսիսարեւելակողմն՝ալ Լիսքօի ուղղութեամբ կը յառաջանայ մեր յարձակողականը։ Բացարձակապէս յերիւրածոյ է Ռուս սպայակոյտի 18 թուականը որ դեկոյցը թէ Ռուսերն այս ճակատին վրայ 3,000 գերի, թնդանօթ ու խորտընկէց առին։ Մեր ամբողջ կորուստն էր 2 սպայ եւ մեռեալ, վիրաւոր ու անյայտ 305։ Ոչ մէկ թնդանօթ ու խորտընկէց կորուսինք։ Քրոզնօ-Եասլօի, Թուչովի մօտ եւ Սոռին Տունայէցի վրայ բուռն ընդհարումներ տեղի կ'ունենան։ Անցեալ գիշեր Ռուսերը Տունայէցի վրայ վերսկսան իրենց յարձակումները, բայց չյաջողեցան եւ կորուստ կրելով ետ մղուեցան։ Նիտայի վրայ կռիւը կը չարունակէ։ Այս գետին բերնին մօտ Վիսթուլայի վրայ Ռուսական նոր կամուրջ մը հրկիզուեցաւ մեր թընդանօթներուն կրակով։ Թոմաչովի հարաւակողմը Կովկասեան գունդերու պիշերային յարձակում մը ետ մղուեցաւ։ Մեր պինակիցները կը չարունակեն կռիւ Իավքայի եւ Պղուբայի չրջաններուն պաշտելու համար։

Պերլին (Վոլֆ), 24. Ընդհ. բանակատեղին կը հաղորդուի թէ երէկ թշնամին իր յարձակումները վերսկսաւ Նիկօփոլի մարզին մէջ։ Պիքաշոթի մօտ 21ի կուէներուն մէջ 230 գերի բռնեցինք։ Քան որ Շալոնի կողմը մեծ դժուարութիւն ցոյց տուաւ թշնամին։ Հրետանիի կրակին յաջորդեց հետեւակազօրայ յարձակումը Սուէնի եւ Փէրթի մօտ։ Բայց ետ մղեցինք՝ կորնդհանելով իրամ մը զոր յետոյ վերագրաւեցինք։ Երեկոյեան սակայն մեր հակայարձակման յաջողելուն հակառակ թողուցինք այդ գիրքը, վասն զի իրամին զանազան մասերը գրեթէ ամբողջովին հարթուած էին թշնամի հրետանիին կրակէն։ Այդ իրամին չուրջ սակայն 160 գերի բռնեցինք։ Սիւեզեան ռազմաթատրին վրայ Մոլատու-Նայտենպուրկի ուղղութեամբ յարձակողականի ձեռնարկելով բազմաթիւ օրերու կռիւէ ետեւ ետ մղեցինք Ռուսերը։ Մլատա եւ անոր մօտակայ թշնամի գիրքը գարձեալ մեր ձեռք ինկան եւ 1,000 գերի առինք։ Պղուբայի եւ Իավքայի չրջանակին մէջ սաստիկ բուռն ընդհարումներ եղան չատ տեղ։ Մչուչը սակայն արգելք եղաւ հրետանիի գործողութեան։ Ռուսերը մեծ կորուստի ենթարկուեցան։ Փիլիքայի մէջ ափին վրայ Թոմաչովի հարաւարեւելակողմը Ռուսերը չատ յարձակումներ փորձեցին, բայց ետ մղուեցան ծանր կորուստ կրելով։ Դէպ հարաւ՝ կացութիւնն անփոփոխ է ընդհանրապէս։

— Վիեննա (պաշտօնական). Սերպիոյ մէջ մեր զօրաց նահանջը չետ իրենց յարձակողականին՝ ծնունդ տուաւ կարգ մը զրոյցներու, որոնց մեծ մասը հիմ չունին։ Այդ նահանջին բացատրութիւնը սա է ըստ այն քննութիւններուն որ անյապաղ հրամայուեցան Կայսեր կողմէ եւ տեղւոյն իսկ վրայ կատարուեցան վստահելի պինաւորականներու ձեռամբ։ Սերպերու դէմ ձեռք բերուած յաջողութիւններէն ետեւ Սերպիոյ Աւստրիան բանակին վերին հրամանատարութիւնն ուզեց ամբողջովին յարթահարել թշնամին, ինչ որ ամէն պատերազմի կէտ նպատակին է, բայց ըստ բաւականին ի հաշիւ չառաւ այդ ձեռնարկին դժուարութիւնները։ Մեսա անհիւրընկալ եւ աննպաստ հողամասէ մը անցնող պարէնաւորման արդէն իսկ չատ ցանցառ

պիծերը մինոլորատային անկանոնութիւններու հետեւանքով այնպիսի վիճակի մը մէջ կը գըտնուէին որ անհնար եղաւ բանակին հասցնել անհրաժեշտ պաշարն ու ռազմանիւթը։ Նոյն միջոցին Թշնամին նոր ոյժեր համախմբելով յարձակողականի ձեռնարկեց եւ Աւստրեան յարձակողականն ընդհատուեցաւ, վասն զի խոհեմութիւնը պարտք կը դնէր վճռական ընդհարման չձեռնարկել այնքան անբաստատ պայմաններու մէջ։ Սերպիա մնած մեր զինուորներն անբաստատ պարագաներու մէջ սահմռկեցան նահանջել, բայց չպարտուեցան։ Նոր ընդհարումներու կը սպասեն անոնք անյողդողդ քաջասրտութեամբ։ Յոգնեցուցիչ այս նահանջին ետեւ մեր քաջարի զինուորները տեսողներ պիտի վկայեն անոնց մեծ արժէքին։ Նահանջի միջոցին մարդու ու նիւթի կորուստ ունեցանք անխուսափելիօրէն, սակայն հետ այն քանակէն, զոր կը յիշեն տարածուած զրոյցները։ Օրերէ ի վեր մեր զինուորները, որ մեծապէս խանդավառուած են ու լաւ պայմաններու մէջ կը գտնուին, կազմ ու պատրաստ են նոր գործունէութեան մը համար։ Մինչեւ այսօր անկարեւոր ընդհարումներ միայն եղան սահմանագլխի պահակախումբերու միջեւ։ Կայսրը պաշտօնէն արձակեց Սերպիոյ Աւստրեան բանակին վերին հրամանատարն ըստ անոր խնդրանքին զոր մատուցած էր առողջական պատճառներով, եւ յաջորդ կարգեց հեծելազօրաց հրամանատար իշխէն արքիդուքսը։ — (Նոյն)։ Ջօր. Փոթիսրէք իր խնդրանքով, որ հիմնուած է առողջական պատճառներու վրայ, հանգստեան կոչուեցաւ եւ դեր Ջօր. Սարքոթիք Պոմնա-Հէրսէքի կառավարիչ ու ընդհ. հրամանատար անուանուեցաւ. — (Նոյն)։ Իօքէրմէօի մօտ Նակի Ակի վերին հովտին մէջ կռիւները կը չարունակեն առանց վճռական ելքի։ Լաթորցայի չրջանին մէջ մեր զինուորները բազում յարձակումներ եւ մղեցին ծանր կռուստ պատճառելով Ռուսերուն եւ Աւսվէրցքէի մօտ թշնամի վաշտ մը ցիրուցան ըրին։ Ունկի վերին հովտին մէջ մեր յարձակումը քիչ քիչ կը յառաջանայ դէպ Ուցոքի կիրճը։ Ամսոյս 21ին 650 Ռուսեր դերի բռնուեցան այս հովիտներուն եւ կարպաթեանններու մէջ։ Կալիցիոյ կռիւներն ալ կը չարունակեն։ Սաորին Նիասայի վրայ 22ին աւելի քան 2,000 դերի առինք։ Թոմաշովի չրջանին մէջ եւ Բավքա-Պզուրայի գծին վրայ կռիւները կը չարունակեն։ Դեկ. 11է մինչեւ 20 մեր Ռուս գերիներուն թիւը 40,300 եղաւ։ Իսկ Աւստրիա-Հունգարիոյ մէջ գտնուղներուն համագումարը 200,000ի կը հասնի,

Պերլին (Վոլֆ), 25. Մեծ սպայակոյտը կը հաղորդէ թէ երէկ Գլանտարայի մէջ ընդհանուր հանդարտութիւն կը տիրէր։ Գէօթիւպէօի արեւելակողմը 20ին առնուած գիրքին յանգող ամրոյթիւններուն մէկ մասը խլեցինք Անգղիացիներէն։ Շիլիի մօտ, Վայեի հիւսիսարեւելեան կողմը, յանկարծակիի բերինք մեր գիրքին առջեւ զօրեղապէս ամրացած թշնամի զօրախումբ մը եւ գերի վարեցինք 172 Յրանսացի։ Թշնամին այս գիրքը վերագրաւել փորձելով հետ մղուեցաւ մեծ կորուստով։ Սուէնի եւ Փերթի մօտ, ինչպէս եւ Վէբրէօնի հիւսիսարեւմտեան եւ Ափրըմոնի արեւմտեան կողմը, թշնամի յարձակումներ հետ մղուեցան։ Արեւել. ռազմաթատրին կացութիւնը անփոփոխ կը մնայ։ — Վիեննա (պաշտօնական). Հիւսիսարեւելեան ռազմաթատրին վրայ երէկ կռիւները չարունակեցին ճակատի մեծագոյն մասին վրայ։ Նակի Ակի եւ Լաթորցայի աւազանին մէջ մեր զինուորները չատ յարձակումներ հետ մղեցին ծանր կռուստի մատնելով թշնամին։ Ուցի կրճին մօտերը բարձունք մը գրաւեցինք։ Կալիցիոյ սահմանին վրայ չարունակեցինք թշնամին հետ մղել դէպ ի Լիքօ։ Միւս կողմէ թշնամին Վիսլոքի եւ Պիալայի միջեւ իր յարձակումները չարունակեց Ծննդեան Տօնի ամբողջ Ութման օրը եւ գիշերը։ Տունայեցի վրայ եւ Բոլոնիոյ մէջ հեծելազօրաց կռիւներ եղան տեղ տեղ։ Տեղ տեղ ալ հանդարտութիւն տիրեց։ Պալքանեան ռազմաթատրին վրայ նոր բան մը չպատահեցաւ։ Հիւսիսի եւ հարաւի մեր զօրքերը երախտագիտութեամբ կը յիշեն իրենց հայրենիքը, որ Ծննդեան ճոխ նուէրներ ղրկեց իրենց, եւ այս հոգածութեան մէջ Գերմանիոյ մասնակցութիւնը նոր ապացոյց մը նկատուեցաւ այն սերտ հաղորդակցութեան, որ անխզելի կապերով կը միացնէ զինակից երկու բանակները։

Պերլին (Վոլֆ), 26. Ընդհ. բանակատեղէն կը հաղորդուի թէ արեւմտեան ռազմաթատրին վրայ Նիէօփոռի մօտ 24-25ի գիշերուան Ցրանս. եւ Անգղ. յարձակումները հետ մղուեցան։ Փառլով Ցէօթիւպէօի մօտ Հնդիկներու եւ Անգղիացիներու դէմ չահուած մեր յաջողութիւննե-

րուն, այսօր կարելի է յայտագրել արդիւնքը սպէս. Գերի վարեցինք 19 սպայ եւ 809 զինուոր Հնդիկ ու Անգլիացի, եւ գրաւեցինք 14 խորտընկէց, 12 ականարձակ, էլեկտրական լուսարձակներ եւ այլ առգահութիւն։ Թշնամին ունեցաւ նաեւ 3,000է աւելի սպանեալ, զորոնք թաղելու համար զինադադար տուեցաւ իր խնդրանքով։ Մեր կորուստը բաղդատաբար թեթեւ է։ Քանի մը փոքր ընդհարումներ եղան Լիհոնի չրջանին մէջ Ամիէնի հարաւարեւելակողմը եւ ի Թրասի-լը-Վալ Քոմիիէնեի հիւսիսարեւելակողմը։ Այս առիթով 200 գերի բռնեցինք։ Վոժի մէջ Տիտոլսհաուզընի հարաւակողմը եւ Վերին Ալզասի մէջ Սէնհայմի արեւմտակողմը, նաեւ Ալթքիրհի հարաւարեւմտակողմը, փոքր կռիւներ եղան, բայց առանց կացութիւնը փոփոխելու։ 20ին կէսօրէ ետքը Ֆրանսացի օդաչու մը Իսոռ գիւղին վրայ 9 ռումբ նետեց, թէեւ հոն զին. հիւանդանոցներ միայն կային որոնք օդաչուներու իսկ դիւրաճանաչելի էին։ Սակայն կարեւոր վնաս չհասաւ։ Սոյն գործողութեան, ինչպէս եւ թշնամիութիւններու թատրէն դուրս գանուող ծրիպոլրկ բայց քաղաքին վրայ թշնամի օդաչուներու վերջին յարձակման, ի պատասխան Նանսիի չրջանին մէջ այս առաւօտ քանի մը տեղեր միջին միջոցաձգ ռումբ ընդունեցան մեր օդաչուներէն։ Արեւել. ռազմաթատրին վրայ Լէօցէնի մօտակայ մեր դիրքերուն դէմ Ռուս յարձակումները եղան մզուեցան եւ 1,000 գերի բռնեցինք։ Հիւսիս. Բոլոնիոյ մէջ Վիմթուլայի հիւսիսակողմը անփոփոխ է կացութիւնը։ Վիսթուլայի հարաւակողմը Գդուբայի չրջանակին դէմ մեր յարձակումը յառաջացաւ։ Փիլիքայի աջ ափին վրայ Թոմաչովի հարաւարեւելակողմը յաջողութեամբ պսակուեցաւ մեր յարձակողականը։ Աւելի դէպ հարաւ անփոփոխ է կացութիւնը։ — Պերլին (Վոլֆ). Ծովային մեծ սպայակոյտը կը հաղորդէ. Ամսոյս 25ի առաւօտուն Անգլ. նաւային թեթեւ ոյժեր յարձակում մը գործեցին Հէլիկոլանտի Ծոցին մէջ։ Անոնցմէ բերուած չորս նաւեր մինչեւ մեր գետերուն բերանները յառաջացան եւ ռումբ նետեցին հոն խարխափած նաւերու եւ Քուքհաւէնի մօտակայ կաղի միջոցին դէմ, առանց ոսկան իրենց նպատակին հասնելու եւ վնաս պատճառելու։ Չորս նաւերը մեր կրակին ենթարկուելով դէպ արեւմուտք նահանջեցին։ Անգլ. նաւային ոյժերուն դէմ հետապօտութեան համար ղրկուած մեր ղեկաւար օդանաւերը եւ մեր սուառնականները իրենց կողմէ ռումբ արձակելով զարկին Անգլ. երկու ծովամբարձակրահատած եւ ուղեկից նաւ մը, որու վրայ հրդեհ մը նչմարուեցաւ։ Օպը մառախլապատ ըլլալով արգելք եղաւ կռիւներուն չարունակման։ — Վիհելմա (պաչտօնական). Չորս օր տեւող հերոսական կռիւներէ ետեւ մեր զօրքը երէկ գրաւեց Ուցոքի կիրճը։ Կալիցիոյ մէջ Ռուսերն սոսկալի ոյժերով չարունակեցին յարձակողականը զոր սկսած էին քանի մը օրէ ի վեր, եւ վերազրաւեցին Քրոզնօի եւ Եաոլօի աւազանները։ Սոսրին Տանայէցի եւ Նիսայի վրայ կացութիւնն անփոփոխ է։ Թոմաչովի հարաւակողմը մեր յարձակողականը դէպ արեւելք յառաջացաւ։ Պալքանեան ռազմաթատրին վրայ հանդարտութիւն կը տիրէ 10 օրէ ի վեր։ Քանի մը անկարեւոր ընդհարումներ եղան Սավայի եւ Տրինայի վրայ։ Մեր Պիլէքա բերդաքաղաքը 24ին Մոնթենեկրեան ակար յարձակում մը ետ մղեց։

Պերլին (Վոլֆ), 27. Ընդհ. բանակատեղին կը հաղորդէ թէ արեւմտեան ռազմապաչտին վրայ էական ոչինչ պատահեցաւ ի Ֆլանտրա։ Այս առաւօտ Անգլ. նաւեր երեւցան Ծովեզերէն։ Ալոյէոի հիւսիսարեւելակողմը թշնամին սպարդիւն յարձակում մը գործեց Լապուասէլի դէմ։ Այս առաւօտ ալ մեր զօրքը գործեց յաջող հակայարձակում մը։ Արկածի մէջ Նէօսիանի հեղեղատէն եւ Վէրտէօնի հարաւարեւելեան Ֆրանս. յարձակումները ձախողեցան մեր կրակին տակ։ Վերին Ալզասի մէջ Ֆրանսացիներն յարձակեցան Թան-Տամէրքիրհի գծին արեւելակողմը մեր դիրքերուն վրայ, բայց ետ մղուեցան։ Գիշերուան առաջին ժամերուն մէջ գրաւեցին անոնք Թանի արեւելակողմը կարեւոր բարձունք մը, բայց պարձեալ վանուեցան մեր զօրաց բուռն հակայարձակումով։ Բարձունքը վերջնապէս մեր ձեռքը կը մնայ։ Արեւելեան ռազմաթատրին վրայ Արեւել. եւ Արեւմտեան Բրուսիոյ մէջ նոր ոչինչ։ Բոլոնիոյ մէջ Գդուբայի եւ Բալքայի հատամասերուն վրայ մեր յարձակումները յառաջացան գանդաղօրէն։ Հարաւարեւելակողմը Իսոլոծի դէմ հարաւէն ուղղուած Ռուսական յարձակում մը ետ մղուեցաւ թշնամիին համար ծանր կորուստով։ — Վիհելմա (պաչտօնական).

Կարպաթեաններու կացութիւնն անփոփոխ է։ Բիսմանովի եւ Թուչովի միջեւ ձեռնարկուած Ռուս յարձակման առջեւ Կարպաթեաններու մօտ Կալիցիոյ չրջանին մէջ գտնուող մեր այժերը քիչ մը նահանջեցին։ Սաորին Տունայէցի եւ Նիտայի վրայ թշնամի յարձակումները ձախողեցան։ Թոմաչովի չրջանին կռիւները կը շարունակեն։ Պալքանեան ռազմաթատրին վրայ հանդարտութիւն կը տիրէ։ Բայց ի Պոսնա-Հերսէքի եւ Հարաւ. Տալմացիոյ սահմանագլխի քանի մը անյայտ մասերէն, թշնամին ոեւէ տեղ չէ կոխած կամ գրաւած Միապետութեան սահմանագլխին այդ կողմը։ Մոնթենեկրոցիներն արդէն պատերազմին սկիզբէն հողի նեղ չերտ մը գրաւած էին Սիրիցայի եւ Պուտանայի միջեւ։ Քաղթաթարի լերանները վրայ անոնց յարձակումներն ամբողջովին ի դերեւ եկան։ Արդէն բաւական ժամանակէ ի վեր անոնց թնդանօթներն ու սահմանագլխի բարձանց վրայ փոխադրուած Ցրանսական հրետանիի թնդանօթները կրակ ընելէ զադրած են՝ լռութեան եւ անգործութեան դատապարտուելով մեր լերդերուն ու նաւերուն թնդանօթներէն։ Ինչպէս յայտնի է նաեւ, մեր ծովեզերեայ ամրութիւններուն դէմ Ցրանսական նաւաբաժնի մասերուն կողմէ առէլ եղած ռմբակոծութիւններն ալ ապարդիւն եղան։ Ուստի եւ պատերազմական նաւահանգիստն ամրապէս պաշտպանուած կը մնայ։ Թրէպինեէի արեւելակողմը Մոնթենեկրեան քանի մը փոքր ջոկատներ կը գտնուին Հէրսէկի սահմանագլխի հողամասին վրայ։ Վերջապէս Տրինա-Էօչա-Վիսոկրատի մարդին արեւելակողմը Սերպ այժեր կը գտնուին, որոնք անկէ քաչուած չէին մեր զօրաց յարձակողականին ժամանակ անգամ։

Պերլին (Օ. Գ.), 28։ Ընդհ. բանակեաղէն կը հաստատուի թէ արեւմտեան ռազմաթատրին վրայ Նիէօլտոի մօտ թշնամին իր նաւերուն կրակին օգնութեամբ նոր յարձակում մը փորձեց։ Բայց այս անգամ ալ ձախողեցաւ եւ մարտանաւերուն կրակը մեզի վնաս չտուաւ, այլ ապանեց ու վիրաւորեց Վէսթֆէնալի քանի մը բնակիչ միայն։ Թշնամին քանի մը յարձակում գործեց Սէն Ժոժի ապարանքին վրայ, որ Ցրանս. զեկոյցներուն մէջ կ'ըսուի թէ Ցրանսայիներու ձեռք կը մնայ։ Այդ յարձակումներն ալ ետ մղուեցան։ Իրօի հարաւակողմը թշնամի իրամ մը եւ քանի մը տասնեակ գերի առնուեցան։ Արեւել. Բրուսիոյ արեւել. Թաարին վրայ, Բոլոնիոյ մէջ ու Վիսթուլայի հիւսիսակողմը ոչ մէկ նորութիւն։ — Վիեննա (պաշտօնական)։ Տուքլայի կրճին հիւսիսակողմը Ռուս յարձակումէ մը խուսափեցանք՝ կարպաթեաններու կատարին չատ մօտ դիրքեր պրաւելով։ Պիալայի եւ Տունայէցի միջեւ Զաքլիկինի հիւսիսարեւելեան չրջանին մէջ Ռուս բուռն յարձակումներ ետ մղուեցան։ Սերպերը նորէն օդն առնելին Զեմլինի կամուրջը։

Պերլին (Վոլֆ), 29. Ընդհ. բանակեաղէն կը հաղորդուի թէ արեւմտեան ռազմապաչարին վրայ քիչ մը յառաջացանք Նիէօլտոի մօտ եւ Իրոի հիւսիսարեւելակողմը։ Սէն Մէնհէհուաի հիւսիսարեւմտակողմը Ցրանս. չատ յարձակումներ ետ մղեցինք թշնամիին համար ծանր կորուստով։ Քանի մը հարիւր ալ գերի բռնեցինք։ Ափրըմոնի արեւմտակողմը Պուապրիւէլի վրայ յարձակում մը մեր յաղթանակով վերջացաւ եւ առնինք 3 խորտակիչ ու Ցրանս. խրամ մը։ Սէնհայմի արեւմտակողմը Ցրանս. յարձակումներ ետ մղուեցան։ —Վիեննա (պաշտօնական)։ Ռուս 8րդ բանակը, որ 8 օրէ ի վեր յարձակողականի ձեռնարկած էր Կարպաթեաններէն անդին կողմի մեր այժերուն դէմ, պահեստներու եւ նոր զօրարաժիններու յանկմամբ զօրացաւ։ Հետեւապէս պատշաճ դատեցինք մեր զօրքը ետ քաշել կիրճերու բարձունքներուն ու Կորլիսի չրջանին մէջ։ Սակայն այս չփոխեր երբեք հիւսիսային ռազմաթատրին ընդհանուր կացութիւնը։ Պալքաններու կողմը Թրէպինեէի մօտ մեր յառաջապահ ամրութիւններուն դէմ Մոնթենեկրեան տակաւ յարձակում մը ձիւրաւ ետ մղուեցաւ եւ թշնամի հրետանին լռութեան դատապարտուեցաւ, նմանապէս Բրիվոչիէի սահմանին վրայ հզօր ամրութեան մը դէմ ուղղուած Մոնթենեկրեան հրետանիի յարձակում մը։

ՆԵՐՔԻՆ

Օամ. Ընդհ. Բանակեաղի վակոյցներ. Դեկ. 24. Կովկասու սահմանին վրայ մեր պինուորները Իոի եւ Օլթիի միջեւ վճռական յաղթանակ մը տարին։ Ճակատամարտը կը չարունակէ մեզի համար նոր ու տեւական յաջողութիւն-

ներով եւ ցարդ պրաւեցինք 6 թնդանօթ եւ աւելի քան 1,000 գերի, մին գնդապետ, ու մեծաքանակ ռազմանիւթ առինք։ Անգլ. յածանաւ մը կրկին փորձեց Ազապկի ծոցը մրաւնել, բայց մեր թնդանօթներուն բաւն կրակէն յանկարծակիի եկած ափսուեցաւ եւ քաշուիլ անմիջապէս։ Յածանաւին կրակը բոլորովին ապարդիւն եղաւ։ — Դեկ. 25. Երկկի զեկոյցին իբրեւ լրացուցիչ այսօր Կովկասի բանակէն հասած հեռագիրը հետեւեալն է բառ առ բառ. Սահմանապլիսի մեր զինուորները սահմանէն անդին մղեցին Իսի Ռուս զինուորները։ Մեր զբաղաւոր բանակին յարձակողականն ստիպեց Թըշնամին՝ խուճապով պարպել Ազապլ, Քալէնտէրի եւ Արտոչի դիրքերը։ Մեր զօրաց այս գործողութիւնը հերքումն է 17 եւ 20 թուակիր Ռուս զեկոյցներուն, որ կ'ըսէին թէ Օսմ. բանակին՝ կորովը խախտեցաւ եւ թէ Ռուսերը գիչերային յարձակումով մը մղի յաղթեցին՝ ծանր կորուստի մատնելով մեզ։ — Դեկ. 26. Այսօր նոր տեղեկութիւն չհասաւ Թշնամութիւններու այլազան թատերէն։ — Դեկ. 27. Շրջագ սուտ զրոյցներուն վերջ տալու համար ընդհ. բանակատը կը ծանուցանէ թէ Նոյ. 3է ի վեր Տարտանէլի ռմբակոծման չենթարկուեցաւ։ Այդ օրը ընդհ. բանակատը զեկոյցով մը անմիջապէս ծանոյց Տարտանէլի ռմբակոծումը։ Եթէ նմանօրինակ դէպք մը պատահէր այս օրերս, նոյն բանակատը ամենայն ճըշտութեամբ պիտի հաղորդէր նմանապէս։ Ռուս զեկոյցները կ'ըսեն թէ Օսմանեան Հաւիտիյէ յածանաւը ծովառմբոյ զարնուած ու ծանրապէս վնասուած է Սեւաստոփոլի առջեւ, սակայն կրցած է կ. պոլիս հասնիլ՝ երկար ժամանակի համար կռուելու անկարող վիճակի մը մէջ։ Ահաւասիկ այդ յերիւրանքներուն պատասխանը. Վերջին օրերս մեր նաւատորմը Հաւիտիյէի հետ Սեւ Ծով գնաց եւ առանց վնաս կրելու վերադարձաւ։ Մեր նաւերէն մին ամսոյս 24ին Թշնամի նաւաբաժնի մը պատահեցաւ 5 զրահաւորէ, 2 յածանաւէ, 10 ծովառմբակրէ եւ 3 ականակիր նաւէ բաղկացած։ Սակայն Թուական այս գերակչռութեան հակառակ գիչերային յարձակեցաւ Ռուս նաւաբաժինին վրայ եւ յաղթական ռմբակոծեց Բոսթիպալ զրահաւորը եւ ընկղմեց Օլեկ եւ Սթոս ականակիրները։ Ընկղմեալ նաւերուն մարդոց մէն 2 ոգի եւ 30 նաւազ ազատուելով գերի վարուեցան։ Մեծնոյն ժամանակ մեր նաւատորմին ուրիչ մէկ մասը յաջողապէս ռմբակոծեց Պաթում քաղաքը։ 25ի առաւօտուն մեր նաւերէն երկուքը ուղեցին նորէն կռուի մղել Ռուս նաւաբաժինը հակառակ անոր գերակչռութեան։ Բայց ան, 15 նաւէ բաղկանալով հանդերձ, նախընտրեց Սեւաստոփոլ փախչիլ։ Կովկասի մէջ մեր բանակը յաղթականօրէն կը չարունակէ իր արշաւանքը։ — Դեկ. 28. Կովկասի բանակէն այսօր ստացուած լուրերու համաձայն մեր զօրքը թշնամին հալածելով բազմաթիւ գերի, մեծաքանակ հրացան, ռազմանիւթ եւ այլ իրեղէններ առած է։ Այսօր Ֆրանսական ծովառմբակիր մը քանի մը ռումբ արձակեց Կէյիկլիի (Թենեդոսի դիմաց) մեր եղեր բազահներուն վրայ, բայց արդիւնք մը չտուին ռումբերը։ Անգղիացիները դարձեալ փորձած են զօրք հանել Ագապէ։ Երկու նաւեր չանացին ծովեզերին մօտենալ, բայց մեր ոտիկան զօրայ պահականոցին կրակին տակ ստիպուեցան հեռանալ եւ 4 ապամեալ ունեցան։ — Դեկ. 29. Այսօր յիչատակութեան արժանի ոչինչ պատահեցաւ թշնամութիւններու այլազան թատերուն վրայ։ — Դեկ. 30. Ոչ մէկ զեկոյց։

Օսմ. Խորհրդարան. Երեսփ. ժողովը անցեալ չորեքշաբթի նախաքննութեան յղեց իբր 42 առժամեայ օրէնքներ, անպայման արձակուրդ տուաւ Զիյա (Իզմիտ), Շեքիպ Արսլան (Հօրան) եւ Սուաի (Լազիստան) պէյերուն, որոնք պատերազմի կը մասնակցին, եւ վաեբացուց ընտրական քանի մը տեղեկագիրներ, որոնց երեքը կը վերաբերին Վանայ երեսփոխանութեան (Ասաֆ պէյ եւ Վռամեան ու Փափազեան)։ Ապա ձեռնարկեց անցեալ Ապրիլ 13ին հրատարակուած առժամեայ օրէնքին քննութեան՝ նկատմամբ երկրագործական Դրամատան, եւ քուէարկեց 42 յօդուածներուն 26ը։ Հինգշաբթի նախաքննութեան յղեց երկու առաջարկներ, որոնց միով կ'ուզուի երկրագործական Դրամատան պարտական հողագործներու պարտքերուն գանձումը յետաձգել մինչեւ ներկայ պատերազմին վերջը, միւսով ալ կ'ուզուի Տիարպէքիրի հրկիզեալներուն տուրքի պարտքերուն գանձումը յետաձգել։ Անպայման արձակուրդ արուեցաւ Բէրքիւքի երկու եւ Սիւրիական Տրիպոլսի մէկ երեսփոխանի։ Երկրագործական

Դրամատան օրինագիծն ի նկատ առնուելու եւ 27րդ յօդուածն յետ երկար վիճաբանութեան անփոփոխ ընդունուեցաւ։ Ներքին նախարարութեան յղուեցան բազմաթիւ օրինագիծեր եւ ընտրական տեղեկագիր մը վաւերացաւ։ Ապա քուէարկուեցաւ Երկրագործական Դրամատան օրինագիծը մինչեւ 34րդ յօդուածը, որ չընդունեցաւ առաւար մեծամասնութեամբ։ Երկուշաբթի նախաքննութեան յղուեցաւ Կայս. ընտանիքի անդամներու թոշակի օրէնքին բացատրութիւն մը։ Անպայման արձակուրդ տրուեցաւ Պէյրութի երեսփոխանի մը, եւ ձեռնհաս յանձնաժողովին յղուեցաւ Պ. Վահան Փափազեանի (Վան) արձակուրդի խնդրագիրը։ Ապա քուէարկուեցան Երկրագործական Դրամատան օրինագծին մնացեալ յօդուածները։ Որոշուեցաւ չորեքշաբթի ղբաղիլ պետութեան ընդհանուր եկամտացոյցով, եթէ կարելի ըլլայ նախապէս բաժնել անոր տպագրեալ օրինակները, ապա թէ ոչ՝ ձեռնարկել Երկրագործական Դրամատան օրինագծին երկրորդ ընթերցման։

Ազատական. Անցեալ ուրբաթ չատ պարզ բայց վայելուչ կերպով կատարուեցաւ Վսեմ. Ազգապետ Ա. Յակոբ Պօյաճեան էֆ.ի յուղարկաւորութիւնը Ֆէրիքէօյի Ազեա. մատրան մէջ։ Կը նախագահէր Լանկայի հովիւ Վեր. Յ. Ա. Ձէճիզեան եւ ներկայ էր յուղարկաւորներու ընտիր բազմութիւն մը։ Դատական նախարարը, որու հաղորդուած էր սոյն մահը քարտուղարութեան մատնաւոր մէկ գրով, պատուիրակ ղրկած էր Կրօն. գործերու դիւանի քարտուղարներէն Հագոը պէյը։ Հայոց Պատրիարքն ալ, որու նմանապէս հաղորդուած էր այս մահը, ղրկած էր Պատրիարքական Փոխանորդ Հայրը եւ Քաղաքական ժողովի անդամ մը։ Ամերիկեան դեսպանը ներկայ եղաւ իր անձնական քարտուղարին հետ։ Ներկայ էին նաեւ մայրաքաղաքիս զրեթէ բոլոր միսիոնարներն ու Տր. Պօէն։ Տր. Կէյթս, Վեր. Գ. Ապահատեան, Վեր. Յ. Ձէճիզեան եւ Պատր. Փոխ. Հայրը հակիրճ դրուատականներ խօսեցան։ Ի վերջոյ մարմինն ամփոփուեցաւ հանգուցեալին ընտանեկան դամբարանին մէջ։ Շաբաթ ազգապետական ոսկի կնիքը ձեռնհաս իշխանութեան տարուեցաւ եւ եղծուելէ ետեւ վերադարձուեցաւ։ — Կիւրինէ ազգապետարան դիմում եղած է, որպէս զի հրովարտակ առնուի Կիւրնէ, Մանճըլըզի եւ Դարա-Էօրէնի ազօթատեղիներուն համար։ — Վեր. Տր. Ճ. Բ. Կրէն վիրաբուժական ծանր գործողութեան մը ենթարկուած է Ամերիկայի մէջ, եւ բարեբախտաբար ապաքինած է բոլորովին։

Հայկական. Պատրիարք Հայրը երկուշաբթի ներքին գործերու նախարարէն խնդրեց գոհացուցիչ լուծում մը տալ վերջին պաշտօնագրերով մատուցուած խնդիրներուն։ — Էրզրումէ կը հաղորդուի թէ երկու Հայ ապաներ (Վ. Փասարմաճեան եւ Ա. Շահալեցեան) թեթեւակի վիրաւորուած են Ռուսերու հետ ընդհարումէ ներս մէջոցին եւ կը դարմանուին քաղաքին հիւանդանոցին մէջ։

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԱԶԴ

Կը խնդրուի որ մեր այն բաժանորդները, որոնք «Ազեաբեր»ի այս տարուան թիւերուն առաքման մասին դեռ մեզի խոց տուած չեն իրենց փափաքը, հաճին խոց տալ կարելի եղածին չափ շուտով։ Մենք մեր կողմանէ ցկատի առնելով բոլոր տարաբնակ յապաղումները, մասնաւորապէս արտասահմանի համար, եւ ի յարգանս շատերուն տարիներէ ի վեր «Ազեաբեր»ի բաժանորդ եղած ըլլալուն, ներկայ 1915 տարւոյ առաջին թիւերը կը ղրկենք յուսալով ի մօտոյ պատասխան ընդունիլ։ Իսկ երբ անպատասխանի մնանք, լուռ թիւը մերժում պիտի ընկատենք, եւ պիտի դադրեցնենք թերթին առաքումը։

Թերթը պիտի տպենք միջոց մեր արդի բաժանորդներուն բաւելու չափ, եւ ուստի ուր բաժանորդագրուողներ պիտի չկրնան ստանալ արդէն հրատարակուած թիւերը։

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ մեզի դրամ ղրկել ուզողներ կրնան իրենց ղրկելիք դրամը վճարել առ Mr. F. H. Wiggin, 14 Beacon Street, Boston, Mass. եւ մեզի խոց տալ իրենց հոն վճարած դրամին գումարը։

مدير مسئول — صموئيل ق. هاروتيونيان

ՏՊԱԳՐԻԶ ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ Ց. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ
Գայալը Հաուս, Կ. Պոլիս

1915

ՅՈՒՆՈՒԱՐ Ըէպի իւլ Եվվէլ			ՓԵՏՐՈՒԱՐ Ըէպի իւլ Ախըր			ՄԱՐՏ ձէմազի իւլ Եվվէլ			ԱՊՐԻԼ ձէմազի իւլ Ախըր			ՄԱՅԻՍ Ըէճէպ			ՅՈՒՆԻՍ Շաբան		
1	19	Ուրբաթ ՝	՝ ՝	1	19	Երկուշբ.	՝ ՝	1	16	Երկուշբ.	՝ ՝	1	19	Հինգշբթ.	՝ ՝	1	18	Շաբաթ	՝ ՝	1	19	Երեքշբթ.	՝ ՝
2	20	Շաբաթ	՝ ՝	2	20	Երեքշբթ.	՝ ՝	2	17	Երեքշբթ.	՝ ՝	2	20	Ուրբաթ	՝ ՝	2	19	Կիրակի	՝ ՝	2	20	Չորեքշբ.	՝ ՝
3	21	Կիրակի	՝ ՝	3	21	Չորեքշբ.	՝ ՝	3	18	Չորեքշբ.	՝ ՝	3	21	Շաբաթ	՝ ՝	3	20	Երկուշբ.	՝ ՝	3	21	Հինգշբթ.	՝ ՝
4	22	Երկուշբ.	՝ ՝	4	22	Հինգշբթ.	՝ ՝	4	19	Հինգշբթ.	՝ ՝	4	22	Կիրակի	՝ ՝	4	21	Երեքշբթ.	՝ ՝	4	22	Ուրբաթ	՝ ՝
5	23	Երեքշբթ.	՝ ՝	5	23	Ուրբաթ	՝ ՝	5	20	Ուրբաթ	՝ ՝	5	23	Երկուշբ.	՝ ՝	5	22	Չորեքշբ.	՝ ՝	5	23	Շաբաթ	՝ ՝
6	24	Չորեքշբ.	՝ ՝	6	24	Շաբաթ	՝ ՝	6	21	Շաբաթ	՝ ՝	6	24	Երեքշբթ.	՝ ՝	6	23	Հինգշբթ.	՝ ՝	6	24	Կիրակի	՝ ՝
7	25	Հինգշբթ.	՝ ՝	7	25	Կիրակի	՝ ՝	7	22	Կիրակի	՝ ՝	7	25	Չորեքշբ.	՝ ՝	7	24	Ուրբաթ	՝ ՝	7	25	Երկուշբ.	՝ ՝
8	26	Ուրբաթ	՝ ՝	8	26	Երկուշբ.	՝ ՝	8	23	Երկուշբ.	՝ ՝	8	26	Հինգշբթ.	՝ ՝	8	25	Շաբաթ	՝ ՝	8	26	Երեքշբթ.	՝ ՝
9	27	Շաբաթ	՝ ՝	9	27	Երեքշբթ.	՝ ՝	9	24	Երեքշբթ.	՝ ՝	9	27	Ուրբաթ	՝ ՝	9	26	Կիրակի	՝ ՝	9	27	Չորեքշբ.	՝ ՝
10	28	Կիրակի	՝ ՝	10	28	Չորեքշբ.	՝ ՝	10	25	Չորեքշբ.	՝ ՝	10	28	Շաբաթ	՝ ՝	10	27	Երկուշբ.	՝ ՝	10	28	Հինգշբթ.	՝ ՝
11	29	Երկուշբ.	՝ ՝	11	29	Հինգշբթ.	՝ ՝	11	26	Հինգշբթ.	՝ ՝	11	29	Կիրակի	՝ ՝	11	28	Երեքշբթ.	՝ ՝	11	29	Ուրբաթ	՝ ՝
12	30	Երեքշբթ.	՝ ՝	12	30	Ուրբաթ	՝ ՝	12	27	Ուրբաթ	՝ ՝	12	30	Երկուշբ.	՝ ՝	12	29	Չորեքշբ.	՝ ՝	12	30	Շաբաթ	՝ ՝
13	31	Չորեքշբ.	՝ ՝	13	31	Շաբաթ	՝ ՝	13	28	Շաբաթ	՝ ՝	13	31	Երեքշբթ.	՝ ՝	13	30	Հինգշբթ.	՝ ՝	13	31	Կիրակի	՝ ՝
14	1	Հինգշբթ.	՝ ՝	14	1	Կիրակի	՝ ՝	14	1	Կիրակի	՝ ՝	14	1	Չորեքշբ.	՝ ՝	14	1	Ուրբաթ	՝ ՝	14	1	Երկուշբ.	՝ ՝
15	2	Ուրբաթ	՝ ՝	15	2	Երկուշբ.	՝ ՝	15	2	Երկուշբ.	՝ ՝	15	2	Հինգշբթ.	՝ ՝	15	2	Շաբաթ	՝ ՝	15	2	Երեքշբթ.	՝ ՝
16	3	Շաբաթ	՝ ՝	16	3	Երեքշբթ.	՝ ՝	16	3	Երեքշբթ.	՝ ՝	16	3	Ուրբաթ	՝ ՝	16	3	Կիրակի	՝ ՝	16	3	Չորեքշբ.	՝ ՝
17	4	Կիրակի	՝ ՝	17	4	Չորեքշբ.	՝ ՝	17	4	Չորեքշբ.	՝ ՝	17	4	Շաբաթ	՝ ՝	17	4	Երկուշբ.	՝ ՝	17	4	Հինգշբթ.	՝ ՝
18	5	Երկուշբ.	՝ ՝	18	5	Հինգշբթ.	՝ ՝	18	5	Հինգշբթ.	՝ ՝	18	5	Կիրակի	՝ ՝	18	5	Երեքշբթ.	՝ ՝	18	5	Ուրբաթ	՝ ՝
19	6	Երեքշբթ.	՝ ՝	19	6	Ուրբաթ	՝ ՝	19	6	Ուրբաթ	՝ ՝	19	6	Երկուշբ.	՝ ՝	19	6	Չորեքշբ.	՝ ՝	19	6	Շաբաթ	՝ ՝
20	7	Չորեքշբ.	՝ ՝	20	7	Շաբաթ	՝ ՝	20	7	Շաբաթ	՝ ՝	20	7	Երեքշբթ.	՝ ՝	20	7	Հինգշբթ.	՝ ՝	20	7	Կիրակի	՝ ՝
21	8	Հինգշբթ.	՝ ՝	21	8	Կիրակի	՝ ՝	21	8	Կիրակի	՝ ՝	21	8	Չորեքշբ.	՝ ՝	21	8	Ուրբաթ	՝ ՝	21	8	Երկուշբ.	՝ ՝
22	9	Ուրբաթ	՝ ՝	22	9	Երկուշբ.	՝ ՝	22	9	Երկուշբ.	՝ ՝	22	9	Հինգշբթ.	՝ ՝	22	9	Շաբաթ	՝ ՝	22	9	Երեքշբթ.	՝ ՝
23	10	Շաբաթ	՝ ՝	23	10	Երեքշբթ.	՝ ՝	23	10	Երեքշբթ.	՝ ՝	23	10	Ուրբաթ	՝ ՝	23	10	Կիրակի	՝ ՝	23	10	Չորեքշբ.	՝ ՝
24	11	Կիրակի	՝ ՝	24	11	Չորեքշբ.	՝ ՝	24	11	Չորեքշբ.	՝ ՝	24	11	Շաբաթ	՝ ՝	24	11	Երկուշբ.	՝ ՝	24	11	Հինգշբթ.	՝ ՝
25	12	Երկուշբ.	՝ ՝	25	12	Հինգշբթ.	՝ ՝	25	12	Հինգշբթ.	՝ ՝	25	12	Կիրակի	՝ ՝	25	12	Երեքշբթ.	՝ ՝	25	12	Ուրբաթ	՝ ՝
26	13	Երեքշբթ.	՝ ՝	26	13	Ուրբաթ	՝ ՝	26	13	Ուրբաթ	՝ ՝	26	13	Երկուշբ.	՝ ՝	26	13	Չորեքշբ.	՝ ՝	26	13	Շաբաթ	՝ ՝
27	14	Չորեքշբ.	՝ ՝	27	14	Շաբաթ	՝ ՝	27	14	Շաբաթ	՝ ՝	27	14	Երեքշբթ.	՝ ՝	27	14	Հինգշբթ.	՝ ՝	27	14	Կիրակի	՝ ՝
28	15	Հինգշբթ.	՝ ՝	28	15	Կիրակի	՝ ՝	28	15	Կիրակի	՝ ՝	28	15	Չորեքշբ.	՝ ՝	28	15	Ուրբաթ	՝ ՝	28	15	Երկուշբ.	՝ ՝
29	16	Ուրբաթ	՝ ՝					29	16	Երկուշբ.	՝ ՝	29	16	Հինգշբթ.	՝ ՝	29	16	Շաբաթ	՝ ՝	29	16	Երեքշբթ.	՝ ՝
30	17	Շաբաթ	՝ ՝					30	17	Երեքշբթ.	՝ ՝	30	17	Ուրբաթ	՝ ՝	30	17	Կիրակի	՝ ՝	30	17	Չորեքշբ.	՝ ՝
31	18	Կիրակի	՝ ՝					31	18	Չորեքշբ.	՝ ՝					31	18	Երկուշբ.	՝ ՝				

ՅՈՒԼԻՍ Բամազան			ՕԳՈՍՏՈՍ Շեվվալ			ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ Զիլգաժէ			ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ Զիլհիճճէ			ՆՈՅԵՄԲԵՐ Մուհարրեմ ՝՚՚՛			ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ Սէֆէր		
1	18	Հինգշբթ.	՝ ՝	1	19	Կիրակի	՝ ՝	1	19	Չորեքշբ.	՝ ՝	1	18	Ուրբաթ	՝ ՝	1	19	Երկուշբ.	՝ ՝	1	18	Չորեքշբ.	՝ ՝
2	19	Ուրբաթ	՝ ՝	2	20	Երկուշբ.	՝ ՝	2	20	Հինգշբթ.	՝ ՝	2	19	Շաբաթ	՝ ՝	2	20	Երեքշբթ.	՝ ՝	2	19	Հինգշբթ.	՝ ՝
3	20	Շաբաթ	՝ ՝	3	21	Երեքշբթ.	՝ ՝	3	21	Ուրբաթ	՝ ՝	3	20	Կիրակի	՝ ՝	3	21	Չորեքշբ.	՝ ՝	3	20	Ուրբաթ	՝ ՝
4	21	Կիրակի	՝ ՝	4	22	Չորեքշբ.	՝ ՝	4	22	Շաբաթ	՝ ՝	4	21	Երկուշբ.	՝ ՝	4	22	Հինգշբթ.	՝ ՝	4	21	Շաբաթ	՝ ՝
5	22	Երկուշբ.	՝ ՝	5	23	Հինգշբթ.	՝ ՝	5	23	Կիրակի	՝ ՝	5	22	Երեքշբթ.	՝ ՝	5	23	Ուրբաթ	՝ ՝	5	22	Կիրակի	՝ ՝
6	23	Երեքշբթ.	՝ ՝	6	24	Ուրբաթ	՝ ՝	6	24	Երկուշբ.	՝ ՝	6	23	Չորեքշբ.	՝ ՝	6	24	Շաբաթ	՝ ՝	6	23	Երկուշբ.	՝ ՝
7	24	Չորեքշբ.	՝ ՝	7	25	Շաբաթ	՝ ՝	7	25	Երեքշբթ.	՝ ՝	7	24	Հինգշբթ.	՝ ՝	7	25	Կիրակի	՝ ՝	7	24	Երեքշբթ.	՝ ՝
8	25	Հինգշբթ.	՝ ՝	8	26	Կիրակի	՝ ՝	8	26	Չորեքշբ.	՝ ՝	8	25	Ուրբաթ	՝ ՝	8	26	Երկուշբ.	՝ ՝	8	25	Չորեքշբ.	՝ ՝
9	26	Ուրբաթ	՝ ՝	9	27	Երկուշբ.	՝ ՝	9	27	Հինգշբթ.	՝ ՝	9	26	Շաբաթ	՝ ՝	9	27	Երեքշբթ.	՝ ՝	9	26	Հինգշբթ.	՝ ՝
10	27	Շաբաթ	՝ ՝	10	28	Երեքշբթ.	՝ ՝	10	28	Ուրբաթ	՝ ՝	10	27	Կիրակի	՝ ՝	10	28	Չորեքշբ.	՝ ՝	10	27	Ուրբաթ	՝ ՝
11	28	Կիրակի	՝ ՝	11	29	Չորեքշբ.	՝ ՝	11	29	Շաբաթ	՝ ՝	11	28	Երկուշբ.	՝ ՝	11	29	Հինգշբթ.	՝ ՝	11	28	Շաբաթ	՝ ՝
12	29	Երկուշբ.	՝ ՝	12	30	Հինգշբթ.	՝ ՝	12	30	Կիրակի	՝ ՝	12	29	Երեքշբթ.	՝ ՝	12	30	Ուրբաթ	՝ ՝	12	29	Կիրակի	՝ ՝
13	30	Երեքշբթ.	՝ ՝	13	31	Ուրբաթ	՝ ՝	13	31	Երկուշբ.	՝ ՝	13	30	Չորեքշբ.	՝ ՝	13	31	Շաբաթ	՝ ՝	13	30	Երկուշբ.	՝ ՝
14	1	Չորեքշբ.	՝ ՝	14	1	Շաբաթ	՝ ՝	14	1	Երեքշբթ.	՝ ՝	14	1	Հինգշբթ.	՝ ՝	14	1	Կիրակի	՝ ՝	14	1	Երեքշբթ.	՝ ՝
15	2	Հինգշբթ.	՝ ՝	15	2	Կիրակի	՝ ՝	15	2	Չորեքշբ.	՝ ՝	15	2	Ուրբաթ	՝ ՝	15	2	Երկուշբ.	՝ ՝	15	2	Չորեքշբ.	՝ ՝
16	3	Ուրբաթ	՝ ՝	16	3	Երկուշբ.	՝ ՝	16	3	Հինգշբթ.	՝ ՝	16	3	Շաբաթ	՝ ՝	16	3	Երեքշբթ.	՝ ՝	16	3	Հինգշբթ.	՝ ՝
17	4	Շաբաթ	՝ ՝	17	4	Երեքշբթ.	՝ ՝	17	4	Ուրբաթ	՝ ՝	17	4	Կիրակի	՝ ՝	17	4	Չորեքշբ.	՝ ՝	17	4	Ուրբաթ	՝ ՝
18	5	Կիրակի	՝ ՝	18	5	Չորեքշբ.	՝ ՝	18	5	Շաբաթ	՝ ՝	18	5	Երկուշբ.	՝ ՝	18	5	Հինգշբթ.	՝ ՝	18	5	Շաբաթ	՝ ՝
19	6	Երկուշբ.	՝ ՝	19	6	Հինգշբթ.	՝ ՝	19	6	Կիրակի	՝ ՝	19	6	Երեքշբթ.	՝ ՝	19	6	Ուրբաթ	՝ ՝	19	6	Կիրակի	՝ ՝
20	7	Երեքշբթ.	՝ ՝	20	7	Ուրբաթ	՝ ՝	20	7	Երկուշբ.	՝ ՝	20	7	Չորեքշբ.	՝ ՝	20	7	Շաբաթ	՝ ՝	20	7	Երկուշբ.	՝ ՝
21	8	Չորեքշբ.	՝ ՝	21	8	Շաբաթ	՝ ՝	21	8	Երեքշբթ.	՝ ՝	21	8	Հինգշբթ.	՝ ՝	21	8	Կիրակի	՝ ՝	21	8	Երեքշբթ.	՝ ՝
22	9	Հինգշբթ.	՝ ՝	22	9	Կիրակի	՝ ՝	22	9	Չորեքշբ.	՝ ՝	22	9	Ուրբաթ	՝ ՝	22	9	Երկուշբ.	՝ ՝	22	9	Չորեքշբ.	՝ ՝
23	10	Ուրբաթ	՝ ՝	23	10	Երկուշբ.	՝ ՝	23	10	Հինգշբթ.	՝ ՝	23	10	Շաբաթ	՝ ՝	23	10	Երեքշբթ.	՝ ՝	23	10	Հինգշբթ.	՝ ՝
24	11	Շաբաթ	՝ ՝	24	11	Երեքշբթ.	՝ ՝	24	11	Ուրբաթ	՝ ՝	24	11	Կիրակի	՝ ՝	24	11	Չորեքշբ.	՝ ՝	24	11	Ուրբաթ	՝ ՝
25	12	Կիրակի	՝ ՝	25	12	Չորեքշբ.	՝ ՝	25	12	Շաբաթ	՝ ՝	25	12	Երկուշբ.	՝ ՝	25	12	Հինգշբթ.	՝ ՝	25	12	Շաբաթ	՝ ՝
26	13	Երկուշբ.	՝ ՝	26	13	Հինգշբթ.	՝ ՝	26	13	Կիրակի	՝ ՝	26	13	Երեքշբթ.	՝ ՝	26	13	Ուրբաթ	՝ ՝	26	13	Կիրակի	՝ ՝
27	14	Երեքշբթ.	՝ ՝	27	14	Ուրբաթ	՝ ՝	27	14	Երկուշբ.	՝ ՝	27	14	Չորեքշբ.	՝ ՝	27	14	Շաբաթ	՝ ՝	27	14	Երկուշբ.	՝ ՝
28	15	Չորեքշբ.	՝ ՝	28	15	Շաբաթ	՝ ՝	28	15	Երեքշբթ.	՝ ՝	28	15	Հինգշբթ.	՝ ՝	28	15	Կիրակի	՝ ՝	28	15	Երեքշբթ.	՝ ՝
29	16	Հինգշբթ.	՝ ՝	29	16	Կիրակի	՝ ՝	29	16	Չորեքշբ.	՝ ՝	29	16	Ուրբաթ	՝ ՝	29	16	Երկուշբ.	՝ ՝	29	16	Չորեքշբ.	՝ ՝
30	17	Ուրբաթ	՝ ՝	30	17	Երկուշբ.	՝ ՝	30	17	Հինգշբթ.	՝ ՝	30	17	Շաբաթ	՝ ՝	30	17	Երեքշբթ.	՝ ՝	30	17	Հինգշբթ.	՝ ՝
31	18	Շաբաթ	՝ ՝	31	18	Երեքշբթ.	՝ ՝					31	18	Կիրակի	՝ ՝					31	18	Ուրբաթ	՝ ՝